

Izazovi i ograničenja svjetskog rasta

Turčinović, Luka

Undergraduate thesis / Završni rad

2019

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Pula / Sveučilište Jurja Dobrile u Puli**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:137:543117>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-21**

Repository / Repozitorij:

[Digital Repository Juraj Dobrila University of Pula](#)

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

LUKA TURČINOVIĆ

IZAZOVI I OGRANIČENJA SVJETSKOG RASTA

Završni rad

Pula, rujan 2019.

Sveučilište Jurja Dobrile u Puli
Fakultet ekonomije i turizma
„Dr. Mijo Mirković“

LUKA TURČINOVIĆ

IZAZOVI I OGRANIČENJA SVJETSKOG RASTA

Završni rad

JMBAG : 0112066599,

Student: Luka Turčinović

Studijski smjer: Turizam, redoviti student

Predmet: Uvod u ekonomiju 2

Znanstveno područje: Društvene znanosti

Znanstveno polje: Ekonomija

Znanstvena grana: Opća ekonomija

Mentor: prof. dr. sc. Marinko Škare

Pula, rujan 2019.

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Ja, dolje potpisani Luka Turčinović, kandidat za prvostupnika ekonomije, smjera turizam, ovime izjavljujem da je ovaj Završni rad rezultat isključivo mogega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio Završnog rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz kojega necitiranog rada, te da ikoji dio rada krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Student

U Puli, 30. rujan 2019. godine

IZJAVA o korištenju autorskog djela

Ja, **Luka Turčinović**, dajem odobrenje Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli, kao nositelju prava iskorištavanja, da moj završni rad pod nazivom „**IZAZOVI I OGRANIČENJA SVJETSKOG RASTA**“ koristi na način da gore navedeno autorsko djelo, kao cjeloviti tekst trajno objavi u javnoj internetskoj bazi Sveučilišne knjižnice Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli te kopira u javnu internetsku bazu završnih radova Nacionalne i sveučilišne knjižnice (stavljanje na raspolaganje javnosti), sve u skladu sa Zakonom o autorskom pravu i drugim srodnim pravima i dobrom akademskom praksom, a radi promicanja otvorenoga, slobodnoga pristupa znanstvenim informacijama.

Za korištenje autorskog djela na gore navedeni način ne potražujem naknadu.

U Puli, 30. rujan 2019.

Potpis

SADRŽAJ

1.	UVOD	1
2.	POJMOVNO POIMANJE EKONOMSKOG RASTA I RAZVOJA	3
2.1.	Pojmovne odrednice ekonomskog razvoja.....	3
2.2.	Klasični teorijski pristup ekonomskom razvoju	7
2.3.	Suvremeni teorijski pristup ekonomskom razvoju	10
2.4.	Trendovi u svjetskoj ekonomiji	13
3.	GLOBALIZACIJA I PROBLEMATIKA SVJETSKOG RASTA	18
3.1.	Temeljne odrednice i obilježja globalizacije	18
3.2.	Ekonomski implikativni aspekti globalizacije – pozitivni i negativni učinci.....	25
3.3.	Svjetsko gospodarstvo danas kao posljedica svjetske financijske krize iz 2008. godine	27
3.4.	Problem neodrživosti svjetskog rasta i kapitalizma	32
3.5.	Održivi razvoj i odrast kao razvojna vizija svjetskog rasta	35
4.	DINAMIKA RAZVOJA EUROPSKE UNIJE I HRVATSKE	40
4.1.	Implikacije rasta i razvoja Europske unije – izazovi i ograničenja.....	40
4.2.	Implikacije rasta i razvoja Hrvatske – izazovi i ograničenja.....	43
5.	ZAKLJUČAK	47
	LITERATURA	49
	POPIS TABLICA	54
	POPIS GRAFIKONA	55
	POPIS SLIKA	56
	SAŽETAK	57
	SUMMARY	58

1. UVOD

U suvremenom globaliziranom svijetu i svjetskom tržišnom gospodarstvu sve se snažnije iskorištavaju oskudni resursi, događaju se klimatske promjene koje nepovoljno utječu na stanovništvo i planet, kontinuirano se zagađuje okoliš neodgovornom proizvodnom djelatnošću, događa se ekonomska i politička nejednakost u svijetu te neravnomjerna raspodjela bogatstva, širi se siromaštvo i bolesti, napreduje energetska neučinkovitost te se iskorištavaju ograničeni energetske resursi, a progresivan rast populacije donosi brojne globalne probleme koji ograničavaju rast svjetskog gospodarstva.

Danas se zemlje svijeta sve više suočavaju s navedenim problemima i dolaze u situacije gdje je njihova društvena i ekonomska održivost postala upitna. Proces globalizacije i njegova implementacija u zemljama svijeta odrazile su se na iste putem svojih pozitivnih i negativnih učinaka, a stanovništvo je očekivalo progresivan razvoj njihovih nacionalnih gospodarstava koji će doprinijeti eksponencijalnom razvoju svjetskog gospodarstva. Međutim, kreiranje globalnog sela i dostupnosti proizvoda i usluga po niskim cijenama i odgovarajućoj kvaliteti donijelo je sa sobom ograničenja svjetskog rasta te niz negativnih utjecaja na okoliš i planet na kojem živimo.

Svjetski rast temelji se na koordinaciji održivosti koja treba biti smisljena i učinkovita svojim koordinirajućim djelovanjem na svim područjima društvene i ekonomske održivosti kako bi se ostvario napredak svjetskog rasta te reducirala njegova stagnacija i ograničenja u razvoju potrebno je uspostaviti svjetsku makroekonomsku ravnotežu između dugotrajnog društvenog i ekonomskog blagostanja, održivog razvoja, procesa globalizacije na svjetskoj razini, svjetske socijalne inkluzije, redukcije svih navedenih problema i kreiranje ekološke i društvene odgovornosti prema zajednici i okolišu. Cilj je uspostave učinkovitog povezivanja svih domena života svjetskog stanovništva stvoriti perspektivan svjetski rast gdje će se ostvariti temeljne pretpostavke održivog razvoja svjetskog gospodarstva te minimizirati negativni efekti njegova djelovanja na stanovništvo, okoliš i društvo u cjelini.

Predmet istraživanja ovoga rada su izazovi i ograničenja svjetskog rasta, gdje će se prikazati svjetski rast i njegove implikacije na gospodarstvo današnjice te koje sve

pozitivne i negativne efekte isti sa sobom nosi. Problem istraživanja odnosi se na ispitivanje izazova s kojima se svjetski rast suočava u svome napretku, posebice u odnosu na globalizaciju te koja su ograničenja koja usporavaju i ograničavaju njegovu održivost.

Cilj završnog rada je prikazati svjetski rast kroz prizmu održivog razvoja i globalizacije kao suvremene pojave koja determinira pravac razvoja svjetskog rasta te na aplikativnom primjeru prikazati dinamiku razvoja Europske unije i Hrvatske kao dionika svjetskog gospodarstva te ispitati kakvi su izazovi i ograničenja njihova ekonomskog rasta i implikacije na nacionalna gospodarstva zemalja članica EU i same Hrvatske. Svrha rada je ukazati na važnost svjetskog rasta za cjelokupnu svjetsku ekonomiju i ispitati ograničenja i izazove koji uzrokuju njegovu stagnaciju, kao i potencijale koji mu omogućuju daljnji napredak u svrhu postizanja globalne makroekonomske ravnoteže.

Struktura rada sačinjena je od pet međusobno povezanih dijelova u jednu cjelinu. U uvodnom dijelu data je uvodna riječ o problematici teme, prikazan je predmet i problem istraživanja, svrha i cilj te struktura rada, kao i znanstveno – istraživačke metode. U drugom dijelu opisano je pojmovno poimanje ekonomskog rasta, gdje su prikazani klasični i suvremeni teorijski pristup ekonomskom rastu te trendovi u svjetskoj ekonomiji. U trećem dijelu prikazana je globalizacija i problematika svjetskog rasta s prikazom ekonomskih aspekata globalizacije, prikaza svjetskog gospodarstva današnjice nakon svjetske krize, objašnjenja neodrživosti svjetskog rasta i kapitalizma te prikaz održivog razvoja kao razvojne vizije svjetskog rasta. U četvrtom poglavlju prikazat će se dinamika razvoja Europske unije i Hrvatske kao aplikativnih primjera, s njihovim implikacijama na rast gospodarstava zemalja članica EU i same Hrvatske. U zaključnom dijelu bit će iznesena završna misao autora o istraženoj problematici gdje ista prikazuje znanstveni doprinos zadanoj temi.

U radu su, u različitim kombinacijama, primijenjene sljedeće znanstveno – istraživačke metode: metoda deskripcije, povijesna metoda, komparativna metoda i metoda kompilacije, metoda ukazivanja na prednosti i nedostatke, metoda generalizacije i apstrakcije, metoda analize i sinteze te metode indukcije i dedukcije.

2. POJMOVNO POIMANJE EKONOMSKOG RASTA I RAZVOJA

Svjetski rast označava misaonu koncepciju svjetskog uspjeha temeljenog na progresivnom rastu svjetskog gospodarstva i društva koje je ujedinjeno globalizacijskim tokovima i multikulturalnošću s ciljem optimalnog iskorištavanja oskudnih resursa, implementacije društvene i ekološke odgovornosti, pravedne raspodjele bogatstva u svijetu i redukciju ekonomske polarizacije i ostalih implikacija koje doprinose kreiranju globalne makroekonomske ravnoteže.

Izazovi i potencijali svjetskog rasta omogućuju mu da se spoznaju prednosti i nedostaci istoga u globalnom napretku svijeta koji se danas razvija eksponencijalnom brzinom u smjeru paradigmatškog usmjerenja.

U tom smislu javila se potreba za kritičkim preispitivanjem paradigme razvoja svjetskog rasta i izazova i ograničenja koji kočje njegov razvoj u smislu koordinacije i organizacije svjetskog poretka gdje bi se sve zemlje ravnomjerno razvijale. U tom smislu potreban je osviješteni razvoj društva i svjetske ekonomije, čiji trendovi trebaju biti usmjereni na konstruktivne pozitivne trendove u smislu zaštite stanovništva i okoliša koji trebaju napredovati s perspektivnom vizijom.

U ovom poglavlju će biti prikazane pojmovne odrednice ekonomskog rasta, objašnjenje klasičnog i suvremenog teorijskog pristupa ekonomskom rastu i razvoju te prikaz trendova u svjetskoj ekonomiji.

2.1. Pojmovne odrednice ekonomskog razvoja

Ekonomija rasta i razvoja je jedna od najatraktivnijih grana šire ekonomske znanosti dijela političke ekonomije. Začetnik ekonomije rasta je svakako Adam Smith, kojeg mnogi ekonomski autori smatraju začetnikom teorija ekonomskog rasta, a njegovo djelo „Bogatstvo naroda“ je prva osnovna temeljnica u kojoj se raspravljalo o ekonomskom rastu. Međutim, ekonomski rast je dugo vremena bio zapostavljen u teorijskim istraživanjima, prva ozbiljnija teorijska sistematizacija ekonomskog rasta i

problematika proučavanja istoga se javila tek u drugoj polovini 20. stoljeća, otkada se ekonomski rast intenzivno teorijski i praktično istražuje.

Tako je u prošlosti pojmovno poimanje ekonomskog rasta bilo shvaćeno kao kategorija planirane promjene strukture proizvodnje i zaposlenosti. Tada su teorijske razvojne strategije rasta bile usmjerene na industrijalizaciju. Tradicionalna ekonomska teorija pod razvojem poima sposobnost gospodarstva neke zemlje da generira ekonomski rast koji je neko vrijeme imao elemente statičnosti, da raste i održi taj rast na razini bruto nacionalnog dohotka – BDP – a. Ubrzani razvoj tehnologije uvjetovan globalizacijskim procesima postao je iznimno snažna varijabla koja uvelike utječe na gospodarski rast svake zemlje. Ekonomski rast nije potpuno moderna i suvremena ekonomska pojava, već se on pojavljuje kroz nekoliko stoljeća i on je sinonim za rast svake države te predstavlja sveukupan kvantitativni odraz proizvodnih kapaciteta neke zemlje i rast njezine proizvodnje praćen kroz vrijeme.

Tehnologija je jedna od glavnih odrednica ekonomskog rasta u dugoročnom smislu jer predstavlja snažne procese ulaganja u razvoj i istraživanje inovacija, što rezultira novitetima i donosi pozitivne tehnološke promjene.

Ekonomski rast je pojava koja nije postojala prije tisuću godina jer čovječanstvo nije bilo toliko razvijeno da bi ga uopće moglo definirati i mjeriti. Stoga on spada u suvremene ekonomske pojave kojima se mjeri ukupnost napretka i učinkovitosti nekog gospodarstva kroz godine. Ekonomski rast su pojmovno obradili mnogi autori i teoretičari, definirajući njegovo pojmovno određenje, izvore, kao i modele rasta koji su se primjenjivali u mnogim zemljama. Od pojave suvremenog čovjeka, promatrajući ekonomski rast i napredak unazad tisuću godina, on je ostao nezamijećen, neprimjenjiv i nepromijenjen.

Kao glavna mjera napretka ekonomskog rasta je stopa BDP – a po glavi stanovnika. Nekad su problemi poput siromaštva, nejednakosti, gladi i bolesti bili sekundarni izvor problema i nisu se pripajali komponentama ekonomskog rasta te nisu bili toliko značajni za generiranje istoga. Do 1950 – tih je tako bila zapostavljena teorija ekonomskog rasta u istraživanju, a tijekom 1970 – tih se počinje intenzivnije istraživati ekonomski rast u smislu njegove redefinicije kao smanjenje i eliminacija siromaštva, nejednakosti i nezaposlenosti da bi se ostvarila rastuća ekonomija (Todaro, 2015: 15). U tom kontekstu se ekonomski rast može promatrati kao

multidimenzionalan proces gdje se događaju društvene promjene na globalnoj razini, mijenjaju se percepcije, institucije država, društvene i političke promjene, smanjuje se nejednakost i ukida siromaštvo. Tako ekonomski razvoj podrazumijeva skup cjelovitih promjena putem kojih se cijeli društveni sustav prilagođava u smislu odvajanja i redukcije negativnih efekata te se približava onom životnom standardu koji se smatra kvalitetnijim od postojećeg. Pri promatranju ekonomskog rasta nije dovoljno gledati samo BDP per capita kao osnovni pokazatelj uspjeha rasta, već se mora gledati i utjecaj demokracije i političkih sloboda na kvalitetu života i sposobnost građana da dosegnu zadovoljavajući životni standard (Sen, 2012: 12). Sukladno tome autor i najveći mislilac ekonomskog rasta Amartya Sen (2012: 12) smatra kako ekonomski rast nije cilj neke zemlje kao takav, već se isti treba usmjeriti prema unaprjeđenju života i uvjeta u kojima ljudi žive. Isti je također smatrao da je siromaštvo nemjerljivo pokazateljima, već koristima koji se ostvaruju i koji doprinose njegovu smanjenju. Prema Senu (2012) nije bitna materijalna imovina ljudi koju posjeduju, već je bitno ono što ljudi jesu, koliko čine te koliko radom doprinose progresiji ekonomskog rasta.

Kako je čovječanstvo napredovalo, tako se stekao uvid u pojavu i razvoj tehnologije i svih potrebnih kapaciteta koji su omogućili da neka zemlja napreduje, kako društveno, tako i ekonomski i tehnologijski.

U okvirnim objašnjenjima ekonomskog rasta mnogi svjetski ekonomisti dali su definicije ekonomskog rasta. Najprimjenjivija je ona ekonomista Babića, prema kojem ekonomski rast podrazumijeva ukupni rast proizvodnje neke zemlje, njenih proizvodnih kapaciteta i svega što se tehnološkom proizvodnjom plasira na tržište kao ukupnost proizvoda i usluga, odnosno outputa gospodarstva (Babić, 2011:26). Ekonomski rast je tako uvjetovan zapošljavanjem radne snage, rastom tehnologije i primjene tehnologijske opreme te primjenom i rastom kapitalnih dobara i proizvodne učinkovitosti ukupnih ljudskih resursa. Tako Babić (2011:28) navodi da se ekonomski rast mjeri njegovom stopom porasta, tako da se ukupni bruto domaći proizvod neke zemlje uspoređuje s brojem stanovnika te zemlje, odnosno ekonomski rast se mjeri stopom BDP – a po glavi stanovnika neke zemlje.

Teorija ekonomskog rasta bavi se trendovima ekonomskog rasta promatranog kroz povijesno razdoblje na dugi rok i potencijalnim izvorima njegova napretka u budućnosti. Teorije ekonomskog rasta najbolje je opisao autor Blanchard (2011:56) koji je naveo kako one istražuju ključne faktore koji utječu na ekonomski rast i

njegovo potencijalno povećanje te je isti autor analizirao koje to ekonomske sile pod utjecajem svjetskih tržišta omogućuju nekim zemljama brži ili sporiji rast od drugih. Brojne teorije nastojale su otkriti osnovni motiv ostvarenja dugoročnog ekonomskog rasta, koji je nastojao otkriti uzroke zašto su neke zemlje bogate, a druge siromašne (Mervar, 2003: 369). U teorijama ekonomskog rasta se navodi kako dolazi do korelacije i podudarnosti stope ekonomskog rasta zemlje i stope rasta njezina blagostanja. Uzimajući u obzir ranije teorije, valja naglasiti da su ekonomski rast već istraživali merkantilisti u 15. stoljeću (Blanchard, 2011:59), koji su u razvoju ekonomskog rasta poticali vanjsku trgovinu, a minimalizirali uvoz jer se njime odlijevao tadašnji novac, odnosno platežno sredstvo u obliku plemenitih metala, poput zlata ili srebra. U 18. stoljeću doprinosu teorije ekonomskog rasta dali su fiziokrati, stavljajući naglasak na gomilanju kapaciteta materijalnih dobara jer su oni predstavljali bogatstvo građana, a poljoprivreda koja je tada bila vrlo razvijena je postala samo sredstvo kojim su se stvarali proizvodi (Lombardini, 1996:67), predstavljajući tehnologiju tadašnjeg doba koja je utjecala na ekonomski rast. Brojne ekonomske varijable doprinijele su suvremenim teorijama ekonomskog rasta iz kojih su se razvila dva najvažnija modela rasta, a to su neoklasični model i model endogenog rasta.

Da bi zemlja mogla ostvariti ekonomski rast potrebno je uvidjeti koji su njegovi izvori i odakle on dolazi. Stoga je Babić (2011:137), pomoću osnovne makroekonomske jednadžbe, predstavio izvore ekonomskog rasta:

U jednadžbi parametri α , β i γ ovdje predstavljaju tehnologiju, rad i kapital kao glavne izvore ekonomskog rasta. Ovdje tehnologija predstavlja stupanj automatizacije i opreme ukupne proizvodnje neke zemlje. U suvremenom svijetu je tehnologija osnovni izvor teorija ekonomskog rasta, a samom pojavom današnje informatizacije i robotike povećava se ukupna produktivnost zemlje. U smislu kapitala, govori se o makroekonomskoj stavci koliko je pojedina zemlja sposobna ostvariti financiranje svoga ekonomskog rasta. Stoga u ekonomskom rastu kapital predstavlja materijalne kapacitete poput alata, postrojenja i opreme kojima se izvršava ukupan proces proizvodnje, a njegova uporaba je vrlo važna u cjelokupnom procesu proizvodnje koja doprinosi rastu ukupnog gospodarstva. U konačnici treći element teorije

ekonomskog rasta jest ljudski resurs koji je potreban da bi se kapital mogao upotrijebiti i omogućiti ukupnost proizvodnih procesa. Ekonomija s puno kapitala i manjkom radne snage neće moći ostvariti agresivni ekonomski rast te isto ekonomija s puno ljudi i malo kapitala neće moći ostvariti veliku stopu ekonomskog rasta jer će dio kapitala ostati neuporabljen zbog manjka kapitala u zemlji (Babić, 2011:139).

2.2. Klasični teorijski pristup ekonomskom razvoju

Prilikom definicije ekonomskog rasta u teoriji dominiraju mnoge društvene, političke i ekonomske doktrine koje utječu na poimanje istoga kao razvojnog ekonomskog pojma. Ekonomski razvoj se kao klasična definicija u teoriji počeo intenzivnije razmatrati početkom 20. stoljeća, a nakon Drugog svjetskog rata su se razvila četiri temeljna mišljenja koja su dominirala u to vrijeme (Todaro, 2005: 98):

1. Model rasta linearnih faza
2. Teorije i obrasci strukturalnih promjena
3. Revolucija međunarodne ovisnosti
4. Neoklasična teorija.

Ovi pristupi imaju svoje prednosti i nedostatke, ali je njihov doprinos značajan i ogleda se u pronalasku podrijetla, kao i rješenja za sve probleme koji utječu na stagnaciju i ograničenje ekonomskog rasta, poput siromaštva, bolesti, gladi, nejednakosti i slično.

1. Model rasta linearni faza:

Ovaj model se razvio početkom 1950 – tih godina, a teorija je na njega gledala kao na serijski niz faza koje svaka zemlja u svom ekonomskom rastu mora proći. Ovdje se prvenstveno zagovarala teorija prema kojoj ekonomski rast i njegov napredak čine kvantitativni pokazatelji štednje, investicija i inozemnih dotacija nekoj zemlji, a sve to joj je potrebno da bi ista ostvarila ekonomski rast.

Ovaj model utemeljen je na dvije komponente: prva je dio Marshallovog plana, gdje su zemlje nakon Drugog svjetskog rata, stjecanjem velike financijske i tehničke pomoći uspjele izgenerirati održiv ekonomski rast, dok druga komponenta uključuje

razvojna iskustva razvijenih industrijskih zemalja, dok zemlje u razvoju moraju proći razvojni tranzicijski put te se transformirati iz agrarne ekonomije u suvremeno industrijsko gospodarstvo.

U okviru ovog modela razvila su se dva podmodela zbog postojanja mnoge konkurencije u nastojanju da države postanu nezavisne u takvom pasivnom ekonomskom okruženju. Prvi je model razvoja u fazama, kojeg je najsnažnije zastupao Walt Rostow, koji je opisao ekonomski rast kao razvoj u fazama gdje se tranzicija od nerazvijenosti prema razvijenosti događa u seriji koraka. Stoga je Rostow definirao pet takvih faza (Parr, 2001: 3):

1. Tradicionalna društva
2. Društva koja su ostvarila preduvjete za rast
3. Društva u uzletu
4. Društva u fazi zrelosti
5. Društva masovne potrošnje

Ove faze je Rostow opisao kao korake koji imaju unutarnju logiku i integritet, gdje su analitičke strukture ukorijenjene u teorije proizvodnje.

Druga podfaza podrazumijeva ekonomski mehanizam po kojem više investicija vodi snažnijem ekonomskom rastu, a proučavan je u okviru Harrod – Domarovog modela rasta, koji govori kako svaka zemlja u svom gospodarstvu mora sačuvati određeni omjer BDP – a.

2) Teorije i obrasci strukturnih promjena:

1970 – tih godina se razilaze dvije ekonomske škole, gdje se prva usredotočila na obrasce strukturnih promjena. Ta teorija se temelji na mehanizmima putem kojih nerazvijene zemlje transformiraju svoje domicilne strukture temeljene na zaostaloj privredi u suvremenu i urbaniziranu proizvodnju (Todaro, 2005: 103). Ova teorija je nastala kao odgovor na rezultate niza neuspjeha linearnog modela rasta te se oslanja na suvremenu ekonomsku teoriju. Ona pomoću statističkih i ekonometrijskih analiza nastoji objasniti strukturne procese koje zemlja mora proći ako želi ostvariti ekonomski rast.

U obrascima strukturnih promjena javljaju se dva pristupa: Lewisov model i analiza Hollis Chenerya. Lewisov model uključuje dva sektora u nerazvijenim ekonomijama,

a to su tradicionalni ruralni s viškovima radne snage te suvremeni urbani iz kojeg radna snaga prelazi Hal, (2012: 108).

3 Revolucija međunarodne ovisnosti:

Ova teorija se razvija 1970 – tih godina te je vrlo radikalna i politički preusmjerena u okviru međunarodnih odnosa zemalja. Ona je dobila podršku razvoja zbog neuspjeha linearnog modela i obrazaca strukturnih promjena. Teorija nakon 10 – godišnje primjene gubi na značaju, ali joj se u 21. stoljeću opet posvećuju neki globalizacijski teoretičari.

Ova faza uključuje tri razvojna pravca, a oni su model neokolonijalne ovisnosti, model lažne paradigme te teza o dualističkom razvoju. Zagovornici ovih pravaca odbijaju tradicionalnu klasičnu ekonomiju te su skloni zagovaranju odsustva ravnoteže u međunarodnim centrima moći te podrazumijevanje nužnosti ekonomskih i političkih reformi u svrhu ostvarenja ekonomskog rasta.

4 Neoklasična teorija:

Ova teorija je prevladavala tijekom 1980 – tih i 1990 – tih godina, a kod nje su prisutna dva razvojna pravca: neoklasična kontrarevolucija i tradicionalna neoklasična teorija rasta. Ključna postavka ove teorije jest da je nerazvijenost zemalja posljedica neučinkovite alokacije resursa zbog krive primjene politike cijena i pretjerane državne intervencije u tržišne probleme.

Teorija kao takva podržava povećanje izvoza i pristup slobodnoj trgovini, gdje se eliminiraju kontrole cijena od strane države te se potiču strane investicije. Razlikom od teoretičara ovisnosti koji su tvrdili kako razvijene zemlje iskorištavaju zemlje u razvoju držeći ih na nižoj razini razvoja, neoklasična kontrarevolucija krivnju stavlja na vlade znanja u razvoju koje su često korumpirane i ne nude gospodarske poticaje (Skinner, 2011: 53).

2.3. Suvremeni teorijski pristup ekonomskom razvoju

1980 – te godine donijeli su pomak prema suvremenom teorijskom pristupu u istraživanju ekonomskog rasta. Klasične teorije su tada postale formalizirane, a njihove logične strukture razjašnjene i prerađene. Nova suvremena istraživanja ekonomskog rasta su doprinijela širenju modela ekonomije gdje suvremeni modeli ekonomskog rasta naglašavaju jake i slabe točke svih dotadašnjih tradicionalnih teorija.

Klasičari ekonomske škole su prije razvoja neoklasičnog modela rasta proučavali isti u obliku analize odnosa između dohotka, akumulacije kapitala i samog rasta. Sljedeći njihove temelje, poznati ekonomist Robert Solow je 1956. formulirao neoklasičan model rasta, dajući vrlo značajan doprinos svojim istraživanjima ekonomskoj teoriji i praksi, a kasnije su njegova istraživanja postala daljnji temelji budućim ekonomistima za istraživanje rasta. Solow je u svojim istraživanjima koristio funkcionalne varijable i pojednostavljene ekonomske postavke te je ukazao na tri temeljna elementa ekonomskog rasta, a to su ljudi, rad i kapital. Osnovna pretpostavka Solowljeva modela su opadajući prinosi faktora proizvodnje (Merver, 2003:370).

Sukladno neoklasičnoj teoriji rasta i Solowu gdje rad, kapital, proizvodnja, zaposlenost i potrošnja rastu progresivno u dugom roku, dovode gospodarstvo u stanje stabilne ravnoteže. Ova teorija utvrđuje uvjete u kojima gospodarstvo može doći u to stanje pod uvjetom da se pridržava određenih pravila, ali neoklasičan model rasta iz svoje teorije izbacuje tehnologiju i rast dohotka po stanovniku kao faktore napretka rasta. Zbog djelovanja zakona opadajućih prinosa u Solowljevom modelu kumulacija fizičkog kapitala ne može objasniti snažan rast dohotka po stanovniku u tijeku vremena, niti velike razlike u stopama promjena dohotka po stanovniku između pojedinih zemalja (Merver, 2003:371). Tako je Solow opisao tehnologiju kao egzogenu varijablu rasta te je zanemario pozitivne eksternalije kapitala, a nedostatak je ovog modela što je kapital kao tehnologija postao tretiran kao javno dobro.

Doprinos neoklasičnom modelu rasta dali su i teoretičari i Harrod i Domar, definirajući u modelu fiksni odnos rada i kapitala te da gospodarstvo često zna izaći iz predviđene putanje svoga rasta. To se događa zbog nepredviđenih okolnosti i ekonomskih fluktuacija koje se događaju na tržištu. U Harrod-Domarovom modelu, naime, nije prisutna nikakva sila koja bi gospodarstva, kada se jednom nađu izvan ravnotežne putanje, ponovno na nju vratila (Mervar, 1999:25). Od začetka ove teorije i modela prošle su godine i izgrađeni su suvremeni modeli rasta s intenzivnijim istraživanjima ekonomista, a pojava baza podataka omogućila je ekonomistima da kvantitativno i napredno izgrade suvremene modele koje se i danas koriste u ekonomskoj teoriji.

Budući da je neoklasični model rasta dominirao do 1980 – tih godina, s intenziviranjem ekonomske znanosti, razvio se novi model rasta koji je naglasio da je rast ustvari endogena pojava i proizvod ekonomskog sustava koji djeluje u njemu samome. Endogenom modelu rasta je tako pridodana varijabla determinante stope tehnološkog napretka. Po implikaciji endogenog modela zemlje ne moraju bezuvjetno ostvariti stabilnu stopu pravilnog ravnotežnog rasta, a koja bi bila upravo jednaka zbroju stope rasta stanovništva i tehnološkog napretka (Mervar, 2003:371).

Osnove endogenog modela rasta su da u realnosti ne postoji konvergencija dohotka po stanovniku (Mervar, 1999:26), pa se u endogeni model uključuje tehnologija kao varijabla rasta, pored do sada postojećih. Teorija endogenog modela rasta uključuje pretpostavke postojanja savršene konkurencije, izbjegavanje monopolske moći, a pozitivne eksternalije kapitala, sukladno Mervaru (2003: 372) djeluju tako da vrše neutralizaciju negativnih efekata rastuće količine kapitala, gdje se njegova granična proizvodnost ne smanjuje.

U endogenom modelu rasta je 1986. ekonomist Paul Romer uveo znanje kao novu varijablu i dodao hipotezu o prelijevanju novog znanja koje mora svima postati jednako besplatno i dostupno. Romer tako pretpostavlja da proizvodna funkcija na razini poduzeća može imati neoklasični oblik, ali proizvodnost može rasti s agregatnim kapitalom (Mervar, 2003:373). Prema Romeru, znanje je uvijek besplatno te se proizvodnost stvara učenjem kroz rad.

Pored Romera, 1988. je ekonomist Lucas stvorio noviju verziju endogenog modela rasta koji je zasnovan na eksternalijama i proizlazi iz ljudskog kapitala. Tako

Lucasov model nadograđuje Romerov, naglašavajući kako investicije u ljudski kapital stvaraju viši stupanj tehnologije i tehnološkog napretka (Mervar, 2003:373).

U suvremenom teorijskom pristupu ekonomskom rastu koriste se indikatori gospodarskog razvoja koji se klasificiraju prema nekoliko različitih kriterija. Literatura ih dijeli na vrijednosne i socijalne pokazatelje, kao i pokazatelje nejednakosti u raspodjeli svjetskog bogatstva, a s razvojem svijesti o zaštiti okoliša sve se više uzimaju u obzir i ekološki pokazatelji. Zadatak je ovih pokazatelja da istražuju promjene na razini strukture proizvodnje i zaposlenosti na nacionalnoj razini te se stavljaju u odnos s indikatorima kvalitete života stanovništva.

Tako se makroekonomski pokazatelji ekonomskog rasta dijele na sljedeće skupine (Poslovni dnevnik, 2019):

1. Vrijednosno izraženi pokazatelji – ovi pokazatelji govore o financijskim iznosima makroekonomskih agregata. Metodologija Ujedinjenih naroda ih klasificira kao najvažnije – Bruto domaći proizvod, bruto nacionalni proizvod, neto domaći proizvod i neto nacionalni proizvod
2. Ekonomsko – socijalni pokazatelji – ovi pokazatelji dopunjuju sliku kvalitete makroekonomije u zemlji koju daju vrijednosni i prirodni pokazatelji. Tako ovdje spadaju pokazatelji o zaposlenosti, indikatori pojedinih oblika socijalne zaštite, izdvajanja za obrazovanje, broj liječnika na 1.000 stanovnika te očekivano trajanje života.
3. Znanstveno – tehnološki pokazatelji – najvažnija su komponenta ekonomskog razvoja zemlje jer je znanost dostignuće današnjice. Danas je evidentno da uporaba tehnologije i znanja u suvremenim ekonomijama oblikuje dinamiku ekonomskog napredovanja zemalja na svjetskoj listi razvijenih.
4. Prirodno izraženi pokazatelji – koriste se da bi se prikazala dosegnuta razina zelenog razvoja, koji se analitički iskazuje međunarodnim komparativnim analizama. Ovi pokazatelji uključuju klimatske promjene i istraživanja o energiji.

Iako su ovi modeli teorijski, u praktičnoj ekonomiji ne postoje situacije gdje se potiču odnosi razvoja tehnoloških promjena koje omogućavaju dostupnost i besplatnost svima jer danas postoji privatizacija i slobodno tržište.

ekonomskog rasta, a da bi se stvorili novi modeli, sugerirano je subvencioniranje ljudskog kapitala u obliku subvencija u istraživanje, razvoj i obrazovanje (Mervar, 1999:27). Samo tako se može doprinijeti stvaranju novijih i znanstveno prihvaćenih teorija ekonomskog rasta.

2.4. Trendovi u svjetskoj ekonomiji

Svjetsku ekonomiju prate suvremeni globalizacijski trendovi koji su pod velikim utjecajem fluktuirajućih zbivanja na svjetski tržištima na svakodnevnoj razini, pa se tako može reći da se u svjetskoj ekonomiji svaki dan događa nešto posebno, što donosi pozitivne i negativne efekte na tekuća svjetska zbivanja u gospodarstvima zemalja svijeta.

Trendovi u svjetskoj ekonomiji se tako promatraju s makroekonomskog stajališta te se promatraju kretanja na internacionalnim tržištima koja se potom inkorporiraju u globalne svjetske ekonomske tokove, dajući tako jednu sliku prikaza realnog stanja gospodarstva svijeta, o kojem je teško donositi detaljne zaključke jer su zbivanja svakodnevna, a izuzeća su izvješća praćenja stanja u svjetskoj ekonomiji kroz određeno vremensko razdoblje, na primjer kvartalno ili godišnje. Tada se može donijeti neki zaključak što se uistinu u proteklom razdoblju dogodilo s pozitivne ili negativne strane te kako se to odrazilo na nacionalna gospodarstva.

U suvremenom svijetu svjetsko gospodarstvo održava stabilan ekonomski rast, iako je od 2001. godine on u kontinuiranoj tendenciji stagnacije ili laganog pada. Svjetska financijska kriza bacila je svjetsko gospodarstvo na noge i donijelo mnoge nedaće, poput propasti mnogih svjetskih banaka, multinacionalnih kompanija, pada svih ekonomskih pokazatelja nacionalnih gospodarstava te niz negativnih učinaka koji su se poput domino efekta prelijevali iz zemlje u zemlju noseći sa sobom financijski požar koji je bilo vrlo teško ugasiti. Kriza je prestala, svjetsko gospodarstvo se oporavilo i krenulo naprijed. Otvorilo je svoje putove globalizaciji i slobodnom tržištu, mobilnosti kapitala i kreiranju ekonomske sredine koja je polako nacionalnim gospodarstvima omogućavala spor, ali siguran polagan rast i napredak.

Izdvajajući najrazvijenije zemlje, Njemačka je tijekom posljednjih godina zabilježila značajan pad ukupnog gospodarstva koji je rezultat negativnog djelovanja financijske krize, a isto se odrazilo na Francusku i Italiju kao jedne od najvećih Europskih ekonomija. Posljednje desetljeće obilježilo je svjetsku ekonomiju tako da je svijetom zavladała kriza 2007. godine, koju je naslijedila Europa, a u kojoj je kriza trajala do 2012. godine. Osim toga i na trendove svjetske ekonomije uvelike su utjecale promjene globalnih cijena između 2014 – 2016.

Svjetska ekonomija je tu krizu prebrođila i tako osnažila svoje gospodarstvo, nudeći svjetskom stanovništvu mnogo više ciljeve, kako tržišne, tako i političke i gospodarske i ekonomske. Svijet je nadvladavajući krizu uvidio koliko ekonomija može biti jaka te je orijentirao dugoročne politike razvoja kroz dimenzije održivosti. 2017. je svjetski gospodarski rast zabilježio stopu od 3%, koja je ukazala na signifikantnu akceleraciju rasta u odnosu a 2016 kada je stopa svjetskog gospodarskog rasta iznosila samo 2,4%. Ova stopa iz 2017. je ujedno i najveća postignuta od 2011. godine do danas. Svjetski rast se i za 2019. godinu očekuje da će biti barem isti kao i u 2017., ali s obzirom na integriranost globalizacijskih tokova, postoje tendencije rasta svjetske ekonomije.

Tržište rada je napredovalo s inovacijama u mnogim gospodarskim sektorima, međutim rast BDP – a vodećih svjetskih zemalja nije pokazao značajan porast, pogotovo istočna i srednja Azija, koje su značajne kao vrlo dinamične zemlje. Ciklički napredci zamijećeni su u Argentini, Brazilu, Nigeriji i Rusiji jer su te zemlje uspješno nadvladale krizu. Ipak ekonomske prognoze za mnoge svjetske zemlje ostaju pod izazovima jer su ranjive i podložne konjunktturnim ciklusima te imaju nedostatak infrastrukture i resursa da bi postale globalno konkurentne.

Uvjeti investicija na svjetskoj razini su se značajno unaprijedili, tako da je snižena financijska volatilnost, krhkosti bankarskih sektora, oporavak najčešće uporabljenih sektora gospodarstva, a sve navedeno je stvorilo značajnu svjetsku makroekonomsku sliku. Trendove svjetske ekonomije je u 2017. obilježio i rast međunarodne trgovine. Neke zemlje, poput Engleske sa zemljama Azije su sklopile sporazume o slobodnoj trgovini, što je doprinijelo revitalizaciji multilateralne trgovinske suradnje.

Mnoge tranzicijske zemlje su nakon svjetske financijske krize postale kapitalističke radno – intenzivne te su se okrenule globalnoj proizvodnji i globalnim međunarodnim tokovima. S korporativnog pristupa, globalne trendove svjetske ekonomije koriste svjetske organizacije i vlade da bi unaprijedile svoju konkurentnost, inovacije, ulaganja u razvoj i plasman novih proizvoda na tržište te kreiranje učinkovitih ekonomskih strategija kojim će nacionalna gospodarstva opstati na svjetskom tržištu te tako doprinijeti opstanku svjetskih globalnih tokova.

Trendovi svjetske ekonomije su okrenuti budućnosti. Korporativni pristup to sagledava s mikro stajališta, budući da je tu važna konkurentnost poduzeća i njihova dominacija i sposobnost poslovanja u tržišnom natjecanju, čime oni mogu dokazati koliko su sposobni opstati na tako zahtjevnom svjetskom tržištu. Jer poduzeće koje je značajno za nacionalno gospodarstvo na svjetskoj razini može biti nezamijećeno i to je negativnost koja loše utječe na moderne ekonomske trendove. Stoga korporativni pristup mora unaprijediti trud poduzeća da što više prosperiraju, ekspandiraju na međunarodna tržišta te ih poticati da se uključuju u svjetske globalne tokove, da bi postigli značajan status svjetski prepoznatog poslovnog subjekta. Poduzeća, da bi slijedila svjetske trendove trebaju stoga biti sklona ekstrapolaciji, prije nego prognostičkim očekivanjima.

Zemlje su danas zbog svoga djelovanja u gospodarstvu volatilne i često se događaju promjene koje im mogu onemogućiti proboj u globalne procese. Pred njima su izazovi koje one moraju nadvladati i prihvatiti ih ako žele napredovati te steći svjetsku reputaciju. Sve su više prisutne niske cijene sirovina, sve se više globalizira svjetsko tržište, ruše se cijene, ono što je nekad imalo veliku vrijednost, danas je postalo dio globalne proizvodnje i dostupno svakom potrošaču.

Rast cijena energenata, poput nafte utjecale su na mnoge cijene u zemljama svijeta jer je upravo nafta ta koja diktira rast i pad svjetskih cijena. Rastom njezinih cijena nastaju deficiti u proračunima mnogih zemalja, a da bi se nadoknadili gubici, potrebno je dodatno oporezivati ionako opterećeno stanovništvo, što je još jedan od svjetskih negativnih trendova. Svjetske ekonomske trendove je obilježio i pad cijena solarne energije kao obnovljivom izvoru energije kojem su potrebna velika ulaganja u tehnologiju. Nadalje, Kineske akvizicije su preuzimanjima inozemnih kompanija potrošile više od 200 milijardi dolara na inozemna ulaganja te tako utjecala na rast svjetskog gospodarstva, posebice financijskog sektora.

Najznačajniji ekonomski trend koji je donio impuls globalnom razvoju s korporativnog aspekta jest digitalno oglašavanje. Ovaj oblik marketinga omogućio je društvenim mrežama poput, Facebooka, Twittera, Instagrama, ali i online divova poput Googla da ulože sve svoje financijske snage u svoje digitalne infrastrukture – plasmanom reklamnih oglasa putem svojih online platformi omogućili su dvosmjernan protok komunikacija između kupaca i poduzeća, što je jedan od najvažnijih korporativnih aspekata svjetskih ekonomskih trendova. Tako je značaj online oglašavanja novom dimenzijom izravno doprinio stvaranju konkurentnosti poduzeća, omogućujući im proboje na svjetska tržišta te tako osvajajući nove segmente, potrošače i tržišne udjele. Trendovi u ekonomiji su povezali tako poduzeća u globalne ekonomske tokove, a njihovo korporativno djelovanje doprinijelo je osnaživanju njihova pojedinačnog rasta, čime su otvoreni kanali prema međunarodnim i novim svjetskim tržištima za poduzeća iz mnogih zemalja svijeta.

Indijska ekonomija je pokazala značajan gospodarski rast kojem svijet nije pridao veću pažnju jer ovaj siromašan kontinent više donosi negativnih efekata nego što koristi svjetskom razvoju. Kontinent je obilježen kao dio aziliranog stanovništva te je neinteresantan za svjetska ulaganja i gospodarske trendove, međutim gledano s korporativne razine, u Indiji su porasle plaće te je potaknuta domaća potražnja što je omogućilo tamošnjim jačim poduzećima ojačavanje konkurentnosti i prepoznavanje istih van granica Indije, pa i uključivanje na svjetska tržišta, što uvelike daje značaj pozitivnom razvoju Indije kao kontinenta te razvoj njezinih korporacija postaje elokventan dokaz da i siromašan kontinent može unaprijediti svjetske ekonomske trendove.

Korporacije u suvremenoj ekonomiji sve više uvode novitete u svoje poslovanje, a jedan od njih je financijsko poslovanje transakcijama koje isključuje gotovinu, odnosno, više se vrši bezgotovinsko plaćanje nego plaćanje novčanicama. Mjere povlačenja novčanica iz optjecaja danas poduzimaju mnoge svjetske ekonomije, što daje pozitivan primjer redukcije sive ekonomije i modernizaciju financijskog poslovanja te omogućavanje plaćanja između vrlo udaljenih područja svijeta, što je, gledano s korporativne razine, najučinkovitija ekonomska inovacija koja je doprinijela razvoju svjetske ekonomije.

Svjetska ekonomija iz godine u godinu doživljava promjene, uvelike se ulaže u inovacije, što omogućava tehnološkom napretku eksponencijalni rast.

Korporacije ulažu u istraživanje i razvoj novih proizvoda koje potom plasiraju na svjetska tržišta, većina današnjih proizvoda je digitalizirana i dobiva jednu novu dimenziju, što stvara megatrendove koji uvelike utječu pozitivno na način života ljudi jer im čine dostupnim mnoge informacije i proizvode koje prije nisu, ali utječu i na njihov način života. Također postojeći megatrendovi unaprjeđuju tehnologije poduzeća, njihovu komunikaciju s tržištem, ali i utječu na društvenu okolinu kojima se poduzeća trebaju prilagođavati, što s korporativnog aspekta nije jednostavno, ali postavlja pred poduzeća te zahtjeve ako oni žele postati konkurentni i integrirati se u globalne ekonomske tokove te tako postati prepoznatljive korporacije koje će ostvarivati visoke profite i dalje osvajati svjetska tržišta, doprinoseći tako i dalje kontinuiranom porastu pozitivnih trendova svjetske ekonomije.

3. GLOBALIZACIJA I PROBLEMATIKA SVJETSKOG RASTA

Pojmovno određenje globalizacije seže u početak 20. stoljeća, kada se on počeo pojmovno rabiti u teorijskim krugovima. Međutim, realni početak rasprava i pojmovno određenje suvremene globalizacije počinje početkom 1980 – tih godina, kada su mnogi teoretičari zamijetili ekspanziju gospodarstava zemalja svijeta u slobodna kapitalistička gospodarstva sklona demokraciji i potpunoj liberalizaciji trgovine. Iako danas brojna literatura istražuje globalizaciju, niti jedan autor nije uspio razviti znanstveno prihvatljivu teoriju globalizacije na koju bi se službena ekonomska znanost mogla pozvati.

U ovom poglavlju će biti riječi o temeljnim obilježjima i odrednicama globalizacije, ekonomskim implikativnim efektima globalizacije s pozitivnim i negativnim učincima, o prikazu svjetskog gospodarstva današnjice nakon svjetske ekonomske krize 2008. godine, o problemu neodrživosti svjetskog rasta i kapitalizma te o održivom razvoju i rastu kao razvojnoj viziji svjetskog rasta.

3.1. Temeljne odrednice i obilježja globalizacije

Globalizacija u suvremenoj ekonomiji predstavlja širok spektar procesa: društvenih, ekonomskih, socijalnih i moralnih, koji se promatraju na svjetskoj razini, Ova problematika objašnjenja globalizacije predstavlja postupke mobilnosti unutar zemalja diljem svijeta, kao i različitih proizvoda i usluga među državama svijeta.

Današnji globalizacijski procesi se zbivaju u razvijenom svijetu koji se svakodnevno mijenja na globalnoj razini, a svi ljudi postaju glavni nositelji globalizacije te se moraju prilagođavati njezinim promjenama.

Upravo je tu nastupila globalizacija, kao proces globalne svjetske mobilnosti, kretanja proizvodnih dobara i usluga na svjetskim tržištima u globalnim ekonomskim tokovima te povezanosti ljudi na velikim udaljenostima. Ona se smatra kompleksnim procesom čijim se djelovanjem povezuju ljudi, zemlje i kompanije svijeta na velikim geografskim udaljenostima te je omogućeno poslovanje, komunikacija i razmjena dobara, usluga i financijskih transakcija u promptnom roku, što je unazad 20 godina bilo nezamislivo. Cilj je globalizacije stvoriti multikulturalno, jedinstveno i ujedinjeno svjetsko društvo te povezati ljude brzim komunikacijskim i poslovnim sredstvima, gdje se može ostvariti njihova međusobna interakcija i suradnja u bilo kojem trenutku iz udaljenih dijelova svijeta. Danas se globalizacija smatra amerikanizacijom društva, gdje su svi procesi potekli iz SAD – a s ciljem stvaranja globalne države i „globalnog sela“, kako smatra glavni kritičar globalizacije Joseph Stiglitz, gdje će čovječanstvu biti svijet dostupan „u malom“ i na dlanu. Mišljenja su ekonomskih stručnjaka ali i ljudi svijeta o prednostima i nedostacima globalizacije podijeljena te su ljudi svjesni svih pozitivnih i negativnih učinaka što ista donosi za njihov život i svjetska gospodarstva na globalnoj razini.

Globalizacija je kompleksan proces i višedimenzionalan pojam kojega, upravo zbog sveobuhvatnosti pojma, mnogi renomirani autori različito definiraju. Iako su definicije različite od autora do autora, najprecizniju definiciju je dao autor Veselica, definirajući je kao multidimenzionalni proces svjetske mobilizacije stanovništva, posla, roba, usluga i ideja (Milardović, 1999:2). Globalizacija znači da je svijet postao globalni trgovački centar u kojemu su ideje i proizvodi postali dostupni svuda i svima u isto vrijeme (McMichael, 1996:25).

Ona kao kompleksni proces povezuje geografski udaljene svjetske zemlje, djelovanje njihovih gospodarstava te različitih društvenih kultura koje tako dolaze u međusobnu interakciju. Glavni je cilj postojanja globalizacije povećati svjetski ekonomski rast i bogatstvo, unaprijediti siromašne i zemlje u razvoju, te omogućiti svjetsku mobilnost rada i kapitala (Milardović, 1999:4). Djelovanjem globalizacijskih trendova i tokova dobiva se danas svijet na dlanu, odnosno on postaje globalno

selo, s međusobnom interakcijom gospodarskih, političkih, društvenih, socijalnih i institucionalnih različitosti.

Autor Turek (1999:26) definira globalizaciju kao socijalni proces koji teži sveobuhvatnosti i jedinstvenosti svijeta, dok je autorica Dujšin (1998:37) definirala globalizaciju kao povećanje međunarodne razmjene na tržištima dobara, usluga i tržištu nekih faktora proizvodnje, uključujući rast i razvoj institucija koje premošćuju nacionalne granice – poduzeća, vlade, međunarodne institucije i nevladine udruge. Pregledavajući navedene definicije, vidljivo je da je globalizacija kompleksan i interdisciplinarni proces s uključenim svjetskim gospodarskim, društvenim i političkim aspektima.

Osnovno obilježje globalizacije jest kreacija globalne, jedinstvene ekonomije bez granica s pripajanjem udaljenih multikulturalnih društava, a sve s ciljem da kultura svijeta postane univerzalna. Glavne karakteristike globalizacije su njezina jednostavna forma u kojoj se primjenjuje najsuvremenija tehnologija, a liberalizacija tržišta omogućuje svim zemljama slobodan ulazak na međunarodna tržišta te stvaranje političke demokracije gdje se svačija riječ uvažava.

Teorijske okvire globalizacije razvio je 1980 – tih autor Ronald Robertson (Turek, 1999:33), gdje je opisao pojave koje su iznad nacionalnih razina i imaju takvu moć da dosežu svjetski aspekt. Njegovo je stajalište da se globalizacijom nastoji smanjiti svijet i pojačati svijest stanovništva o globalnoj državi. Autor Ulrich Beck (Turek, 1999:39) je naveo osam tipova globaliteta: gospodarski i tehnološki tip, univerzalne vrijednosti, globalna kulturna industrija, policentrična svjetska politika, svjetsko osiromašenje, globalno razaranje okoliša i transkulturalni konflikt.

Globalizacija sa sobom donosi uzroke koji se mogu podijeliti na političko – institucionalne i ekonomsko – tehnološke, gdje se prvi odnose na svjetsku trgovinu, mobilnost kapitala, proces migracija, zakonske propise vlasništva te stabilnost svjetskog financijskog sustava, a drugi uzroci odnose se na područje transporta i komunikacija.

Globalizacija kao proces obuhvaća pet dimenzija (McMichael, 1996:31):

- ekonomsku, koja obuhvaća globalni ekonomski rast ekonomskih komponenti, poput međunarodne trgovine, investicija, financijskih tržišta i drugo,

- društvenu, koja uključuje globalizaciju društva i stvaranje jedne multikulturalne sile,
- kulturnu, kojom bi se stvorila zajednica nacionalnih kultura,
- Političku, koja bi obuhvatila djelovanje nacionalnih političkih vlasti svijeta,
- Dimenziju životne okoline, koja bi obuhvatila ekološku svijest o zaštiti okoliša i smanjenju zagađenja planeta.

Globalizacija je doprinijela napretku u komunikacijskoj i transportnoj tehnologiji, a u kombinaciji s ideologijom slobodnog tržišta, koje je također tvorevina globalizacije dozvolio je proizvodima, uslugama, radu i kapitalu mogućnost mobilnosti bez presedana. Bogate zemlje žele otvoriti svjetska tržišta iskorištavajući jeftinu radnu snagu te pritom koriste međunarodne financijske institucije i regionalne trgovinske sporazume kako bi siromašne zemlje prisilili na integraciju i prihvaćanje globalizacije. Smanjenjem tarifa, privatizacijom državnih poduzeća te otpuštanjem zagađenja u okoliš te ugrožavanjem radnih standarda (Global Policy, 2019.) dodatno se potiču siromašne zemlje na doslovno prisilno prihvaćanje uvjeta globalizacije i nametanja volje bogatih, razvijenih zemalja, čime se povećava dobit velikih investitora koji nude niske plaće radnicima u siromašnim zemljama, a sve navedeno predstavlja velik udarac cjelokupnom civilnom društvu.

Globalizacija, kao svjetska novotvorina koja je na svijet ostavila brojne pozitivne i negativne učinke je vrlo distinktivna. Prije svega, mnoge razvijene ekonomije su prodrle na brojna svjetska otvorena tržišta, dok je na druge globalizacija ostavila posljedice ekonomskog pada, pada stope gospodarskog rasta, BDP – a i ostalih makroekonomskih pokazatelja koji su pokazali pad. Treći najvažniji učinak globalizacije su međunarodne migracije i mobilnost kapitala, postali su veoma značajni i označili globalizaciju suvremene ekonomije (World Bank, 2002:23).

Konkretno, učinci globalizacije se ogledaju u četiri glavna aspekta (IMF, 2000.):

1. Trgovina – razvojem globalizacije zemlje u razvoju u cijelosti su povećale svoj udio u svjetskoj trgovini s 19% na 29%, gdje su se najbolje u svjetskoj trgovini iskazala azijska tržišta, dok je Afrika prošla vrlo nezapaženo. Dolaskom

globalizacije uvelike je porastao izvoz industrijskih proizvoda, dok se udio primarnih proizvoda u svjetskoj trgovini, poput hrane i sirovina, koje često proizvode nasiromašnije zemlje, smanjio.

2 Mobilnost kapitala – globalizacija je povećala priljeve inozemnog kapitala u zemlje u razvoju putem „neto službenih tokova potpore“ ili financijske razvojne pomoći. Sustav privatnih tokova kapitala se uvelike izmijenio, a najvažnija ulaganja su postala direktne strane investicije (FDI). Došlo je do porasta kreditnih i portfeljnih ulaganja, ali globalizacija je donijela njihovu nestabilnost, a toj nestabilnosti dodatno je doprinijela pojava globalne financijske krize 2007. godine.

3 Mobilnost ljudi i rada: globalizacijskim procesima radnici su se počeli kretati iz jedne zemlje u drugu s ciljem pronalaska boljih mogućnosti zapošljavanja. Udio radne snage u svijetu povećao se gotovo za polovinu, a masovne migracije zbivaju se iz siromašnih u bogate zemlje. Većina tih migracija dolazi iz zemalja u razvoju, a za posljedicu ima kreiranje globalnih dohodaka. Tako se vještine iz zemalja u razvoju prenose u razvijene zemlje, povećavajući njihove dohotke.

4 Širenje znanja i tehnologije – razmjena informacija je postala integralni dio globalizacije. S njima dolaze nova tehnička znanja, nove direktne strane investicije, proširenje fizičkog kapitala i tehnološke inovacije. Znanje o proizvodnim metodama, tehnikama upravljanja, izvoznim tržištima i ekonomskim politikama dostupno je uz vrlo niske troškove i predstavlja vrlo vrijedan resurs za zemlje u razvoju.

Navedeni učinci globalizacije dovode do rapidnih ekonomskih konvergencija ekonomskih struktura zemalja svijeta i brz napredak u performansama ekonomskog rasta istih. Također, njezini učinci doveli su do snažnog rasta BDP – a per capita većine zemalja svijeta, kao i stvaranje velikog jaza između bogatih i siromašnih zemalja, odnosno veliku koncentraciju bogatstva i moći u razvijenim zemljama koje su počele iskorištavati siromašne i njihov radnu snagu za povećanje dobiti multinacionalnih investitora. Može se zaključiti da učinci globalizacije na zemlje svijeta imaju svoje pozitivne i negativne strane, gdje su s jedne strane dostupni znanje i tehnologija širom svijeta tamo gdje prije nisu bili, a s druge strane, koncentracija bogatstva se zadržava u razvijenim zemljama koje gomilaju svoje

blagostanje na uštrb siromašnih, čije ekonomije učincima globalizacije bilježe dublje siromaštvo.

Jedan od najvažnijih kvantitativnih pokazatelja je indeks globalizacije – on mjeri socijalne, ekonomske i političke dimenzije globalizacije (KOF Swiss Economy Institute, 2019.). Indeks koji mjeri ove dimenzije pokazao je kako je globalizacija na ekonomskom, političkom i društvenom polju u progresivnom rastu, a u tablici 1. su prikazani indeksi globalizacije za 13 najglobaliziranijih zemalja svijeta u 2018. godini.

Tablica 1. KOF Indeks globalizacije – 13 najglobaliziranijih zemalja svijeta u 2018. godini

	Vrijednost indeksa globalizacije u postocima
Belgija	90.47
Nizozemska	90.24
Švicarska	89.7
Švedska	88.05
Austrija	87.91
Danska	87.85
Francuska	87.34
UK	87.23
Njemačka	86.89
Finska	85.98

	Vrijednost indeksa globalizacije u postocima
Norveška	85.81
Mađarska	84.2
Irska	83.53

Izvor: The statistical portal (2019): KOF Globalization Index - 100 most globalized countries 2018, dostupno na <https://www.statista.com/statistics/268168/globalization-index-by-country/>, pristupljeno 04.08.2019.

Iz tablice 1. vidljivo je kako je Belgija ostvarila najveći indeks globalizacije u svijetu 2018. godine, koji je iznosio 90,47, dok je najmanji indeks ostvarila Irska, a iznosio je 83,53. Ovim indeksom izmjereni su kvantitativni učinci globalizacije u zemljama koje je ista najviše obuhvatila, a sukladno priloženim podacima, vidljivo je kako su indeksi globalizacije u navedenim zemljama vrlo visoki, što govori u prilog činjenici da globalizacije ostvaruje pozitivne sinergijske efekte na razvijene zemlje svijeta.

Budući da se indeks globalizacije temelji na tri dimenzije (ekonomsku, socijalnu i političku), uvidom u priloženu tablicu mogu se objasniti navedene dimenzije globalizacije na način kako one utječu na ukupne ekonomske i gospodarske tokove zemalja svijeta. Putem ove tri dimenzije stoga indeks globalizacije snažno utječe na tekuće ekonomske tokove zemalja svijeta, na ekonomske restrikcije koje zemlje uvode ako uoče negativne efekte globalizacije, utječe na međusobne ekonomske kontakte i suradnju zemalja, kao i na kulturološku usklađenost i stvaranje multikulturalnosti između različitih zemalja svijeta i naroda. Sukladno indeksu globalizacije, njezine dimenzije se mogu objasniti kao proces umrežavanja zemalja s vrlo velikih geografskih daljina. Putem dimenzija globalizacije ovaj proces povezuje multikulturalnost ljudi, informacija, poslovnih ideja, međunarodnog kapitala i dobara koja se razmjenjuju. Dimenzije globalizacije brišu nacionalne granice zemalja, djeluju na globalnu integraciju nacionalnih ekonomija, kultura i tehnologije gdje su vlasti zemalja svijeta glavni akteri koji putem dimenzija globalizacije kreiraju kompleksne odnose zajedničke međuzavisnosti.

Globalizacija utječe na sve sfere života i to pozitivnim trendovima kroz gotovo 40 godina jer su sve komponente indeksa globalizacije u rapidnom porastu zahvaljujući naprednom razvoju tehnologije. Može se zaključiti da je globalizacija, i putem svojih učinaka i kvantitativno mjerena indeksom globalizacije po pojedinim komponentama pokazala rapidan i progresivan rast u kratkom vremenu, što doprinosi činjenici da njezini pozitivni efekti snažno utječu na sve zemlje svijeta.

3.2. Ekonomski implikativni aspekti globalizacije – pozitivni i negativni učinci

Globalizacija je suvremeni proces. Istražio ju je detaljno u Hrvatskoj autor Vladimir Veselica te je zaključio da njen intenzivan razvoj započinje krajem 20. stoljeća. Diskurs o procesima globalizacije nameće politikama i privatnim akterima da liberaliziraju svoje ekonomije, što se posebno odnosi na procese dereglementacije, kompetitivnosti i fleksibilnosti (Veselica, 2007:10).

Iako bez povijesnog temelja, globalizacija ima svoju povijesnu dimenziju jer poredba današnjeg razdoblja i razdoblja Prvog i Drugog svjetskog rata imaju iste aspekte. Stoga Veselica smatra da je u tom kontekstu neoklasična liberalna misao već u XIX. stoljeću bila globalizirana, ali ne u onom smislu kakvim se danas smatra globalizacija (Veselica, 2007:21).

Globalizacija je u povijesti spojila društvene aspekte između dva svjetska rata, ali i u suvremeno doba, kada su svjetska gospodarstva obilježile financijske krize. Tako je globalizacija nastala kao proces stvaranja odnosa ljudi kroz povijest, te stoga ona nije novotarija današnjice, već ima temelj u starosti od jednog stoljeća.

Njoj znanost nije pridavala značaj pojmovno, već tek onda kada su je u istraživanje, i teorijsko i empirijsko, uveli brojni svjetski ekonomski autori.

Na razvoj današnje globalizacije utjecali su stoga veliki povijesni događaji kao što su svjetski poredak u 18. i 19. stoljeću, te na pragu Prvog svjetskog rata, zatim kolonizacija i podjela svijeta, poredak nakon Prvog svjetskog rata i 1945., podjela Europe, hladni rat, pojava Trećeg svijeta, rušenje sovjetskog imperija, strateška situacija 1989., te novi svjetski poredak (Veselica, 2007:17).

Globalizacija ne djeluje jednako na svaku zemlju jer neke više prihvaćaju demokraciju i liberalizaciju, a druge manje. One koje su iste prihvatile, kod njih je oslabila njihova državna regulacija i to je dovelo do nejednakosti u društvu. Država koja je tako živjela u blagostanju odjednom više nije toliko korisna te postaje ovisna o drugoj zemlji koja je jača ili o nekom međunarodnom udruženju u koje se ućlanila.

Globalizacijom se gubi pravo države na intervencionizam u tržište, ekonomija postaje slobodna u svojoj punoj snazi pa te zemlje i njihova gospodarstva postaju doslovno igračke u globalizacijskom procesu. Sve navedeno dovodi do društvenih razlika i nejednakosti među ljudima iste zemlje, ali i među različitim narodima. Dolazi do stvaranja velikog jaza između bogatih i siromašnih, nestaje srednji društveni sloj i ljudi postaju ili vrh ili dno društvene ljestvice. Nejednakost nastaje s višestrukim i multidimenzionalnim djelovanjem, a problemi nastaju na ekonomskom, društvenom i političkom polju.

Globalizacija stvara nejednakost između različitih zemalja svijeta, ali i unutar sam jedne zemlje. Tako autor Grgurić navodi tri pristupa koji promatraju nejednakosti među zemljama (Grgurić, 2000:144): traženje konvergencije, Stolper – Samulesonov teorem, te procjena nejednakosti prema mobilnosti faktora. Grgurić dalje citira autore Lia, Squirea i Zou koji sumnjaju u postojanje signifikantnog trenda kretanja nejednakosti među zemljama. Oni kao razloge izostanka konvergencije navode (Grgurić, 2000:145):

- Tehnološke aspekte – ovdje se pretpostavlja da je produktivna tehnologija unutarnje svojstvo bogatih i tehnološki naprednih zemalja.
- Obrazovni aspekti – do konvergencije će doći tek kad zemlje dosegnu određenu razinu ljudskog kapitala uz koju se mogu koristiti stranom tehnologijom.

- Ukupni potencijal zemlje i ekonomske prilike.

Za razliku od nejednakosti među zemljama koje obuhvaćaju tri pristupa, nejednakosti unutar zemlje obuhvaćaju mnogo više, točnije šest:

- Stolper – Samuelsonov teorem - temelji se na činjenici da će se zemlje u međunarodnoj razmjeni specijalizirati na osnovi bogatstva tih činitelja;
- Kuznetsova hipoteza - prikaz kretanja rasta i nejednakosti gdje će zemlje na nižem stupnju razvoja imati povećanje nejednakosti sve dok ne dosegnu određeni stupanj razvoja;
- Lewisov model – pretpostavlja dva modela: moderni, s visokim stopama profitabilnosti, te tradicionalni, s niskim stopama.
- Mobilnost faktora proizvodnje – kapital, kao mobilniji faktor proizvodnje, „diktira“ uvjete.
- Političko - ekonomski činitelji – bogati mogu lobiranjem očuvati stanje nejednakosti.
- Nesavršenosti tržišta kapitala – zbog asimetričnosti informacija i viših kamatnih stopa, dostupnost kapitala nije jednaka za sve.

Globalizacija utječe i na siromaštvo zemalja jer ako pozitivno utječe na rast zemlje, automatski smanjuje njezino siromaštvo. Ali globalizacija nije proces koji će riješiti problematiku siromaštva, već to izričito mora učiniti zemlja u kojoj siromaštvo postoji, svojim zakonskim i socijalnim mjerama.

Iako globalizacija sve snažnije prodire u svaki kutak svijeta, siromaštvo zadržava tendenciju rasta u mnogim zemljama svijeta, poput zemalja Afrike, neka zaostala područja Kine i drugi. Ljudi postaju siromašni i nemaju ni dovoljno sredstava za normalan život. U tim područjima su ljudi osobito neuhranjeni, slaba im je razina obrazovanja, a zemlje su i vrlo zagađene jer nemaju dovoljno financijskih sredstava ni potpore države da riješe problem ekološkog otpada. Takvo stanovništvo nije uopće u mogućnosti doći do ikakvog kapitala da bi si stvorilo nešto za život, ustvari, oni

jednostavno jedva zarađuju osnovne dnevnice da bi živjeli, a kamoli tek mislili o nekakvim globalnim mogućnostima. To se događa upravo u zemljama s niskim dohotkom gdje ljudi rade za nadnicu manju od 1 \$ na dan. Ti ljudi uglavnom zbog navedenih razloga kratko žive, nepismeni su, pa se samim time ne mogu ni kvalitetno zaposliti. To sve donosi teško preživljavanje. Ljudi u tim zemljama vide izlaz u vlastitoj proizvodnji od poljoprivrede jer time dobivaju hranu koja im je onemogućena zaradom.

3.3. Svjetsko gospodarstvo danas kao posljedica svjetske financijske krize iz 2008. godine

Svjetsko gospodarstvo je 2008. godine obilježila velika svjetska financijska kriza koja je sve zemlje svijeta bacila u negativne trendove rasta. Iako je svijet zaustavio krizu već 2010. godine, njezine posljedice će se još dugo osjećati. Kao prva posljedica krize vidljiv je porast stanovništva, gdje danas na svijetu živi više od 7,5 milijardi ljudi, a predviđa se da će do 2030. na Zemlji biti 8,5 milijardi te do 2050. 9,7 milijardi ljudi (Jurčić, 2017: 656). tako će u regijama gdje raste broj stanovnika najveći udio imati mlada dobna skupina, a u onim regijama svijeta gdje se stanovništvo smanjuje, povećat će se starija dobna struktura stanovništva. Upravo zbog takve promjene demografske strukture, snažan utjecaj osjetit će proizvodnja, gdje će se povećati potražnja za proizvodima koje preferiraju i trebaju starije osobe, a smanjit će se proizvodnja proizvoda potrebnih mlađoj populaciji.

Prema najnovijim makroekonomskim pokazateljima (rast BDP-a, stopa nezaposlenosti, vrijednost svjetskog izvoza, uvoza, deficit državnog proračuna, javni dug, inflacija, kamate, broj zemalja u recesiji i sl.) globalno gospodarstvo je danas najbolje u svojoj povijesti (Jurčić, 2017: 660). Danas je u svjetskom gospodarstvu snažna globalna proizvodnja, trgovina i zaposlenost, a vrlo mali broj zemalja je danas u recesiji.

Analiza današnjeg svjetskog gospodarstva nakon krize se može iskazati usporedbom broja stanovnika, izvoza i BDP – a zemalja. Tako SAD, kao

najrazvijenija svjetska zemlja ima ukupno 4,4% stanovništva u ukupnom svjetskom udjelu, a 15,5% svjetskog BDP – a, što je trostruko više od prosjeka. Njemačka je manje učinkovitija od SAD – a, s udjelom stanovništva od 1,1% u svjetskom stanovništvu te udjelom od 3,3% BDP – a. Od svih je daleko najučinkovitija Kina koja ima 19% svjetskog stanovništva koje stvara 17,7% svjetskog BDP – a (Jurčić, 2015: 660). Male zemlje su u ovoj produktivnosti zakinite jer imaju ograničenja proizvodnih kapaciteta zbog posjedovanja ograničenih proizvodnih resursa, pa su zato one prirodno upućene na uvoz. Budući da se, prije ili kasnije, uvoz mora platiti izvozom, onda „prirodni“ rast uvoza, zbog povećanja potražnje na domaćem tržištu, iziskuje organizirano povećanje izvoza, kako bi se održala puna zaposlenost, ravnoteža u ekonomskim odnosima s inozemstvom i spriječio rast vanjske zaduženosti zemlje (Jurčić, 2017: 660).

Tablica 2. Stanovništvo, BDP i izvoz svijeta u 2015. godini

	STANOVNIŠTVO, %	BDP, %	IZVOZ, %
SVIJET	100	100	100
Razvijene zemlje	14,5	41,8	64,4
SAD	4,4	15,5	10,7
Euro zemlje	4,6	11,7	26,5
Njemačka	1,1	3,3	7,8
Francuska	0,9	2,3	3,7
Italija	0,8	1,9	2,7
Japan	1,7	4,4	3,9
Ujedinjeno Kraljevstvo	0,9	2,3	3,6
Kanada	0,5	1,4	2,3
Zemlje u razvoju	85,5	58,2	35,6
Rusija	2,0	3,2	1,6
Kina	19,0	17,7	10,7
Indija	17,8	7,2	2,2
Brazil	2,8	2,6	1,1
Meksiko	1,7	1,9	1,9

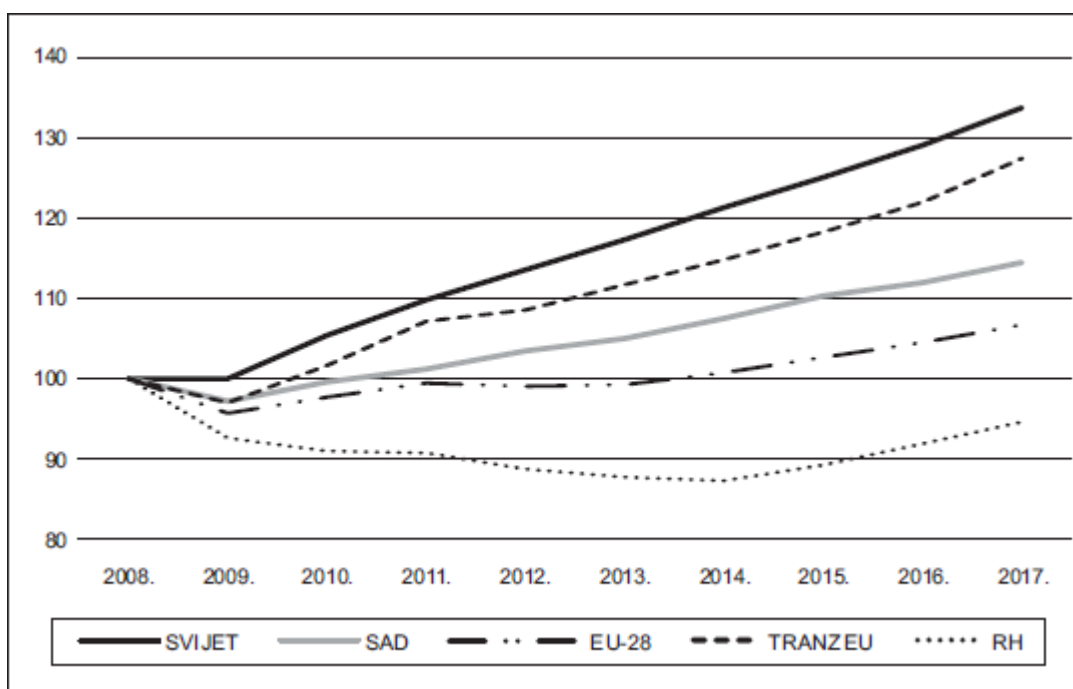
Iz tablice 2. je vidljivo kako iznad prosječan izvoz u odnosu na BDP imaju europske zemlje. To se primarno odnosi na članice Eurozone, koji imaju 15,5% udjela u svjetskoj proizvodnji, a u svjetskom izvozu 26,7%. Od navedenih zemalja treba izdvojiti Njemačku, Italiju, Francusku i Japan kao velike izvoznike jer više sudjeluju u svjetskom izvozu nego u svjetskoj proizvodnji. Nasuprot tome, Kina, SAD, Japan, Indija i Brazil su primjeri velikih zemalja jer je njihov razvoj dominantno vezan uz razvoj domicilnog tržišta.

Razvijene zemlje razvijaju progresivnu politiku rasta izvoza upravo iz razloga jer je industrijska revolucija započela u Europi, pa tako i danas većina industrijskih proizvoda i dolazi iz Europe. Ove zemlje imaju svjesno organiziran gospodarski rast koji prolazi preko politike izvoza te tako ove zemlje povećavaju svoju političku i gospodarsku moć.

Sukladno makroekonomskim pokazateljima, svjetsko gospodarstvo se deset godina nakon financijske krize nalazi u nikad povoljnijoj situaciji u povijesti, u boljoj čak i od one kada je zavladała euforija izazvana industrijskom revolucijom. U industrijskom društvu, tržišnom i novčarskom gospodarstvu u kojem još dominantno živimo, razvoj gospodarstva mjeri se visinom bruto domaćeg proizvoda po stanovniku, stopom zaposlenosti i nezaposlenosti, deficitima proračuna i tekuće bilance plaćanja, javnim i vanjskim dugom, inflacijom, stopom rasta gospodarstva i slično (Jurčić, 2017: 663).

Svjetski BDP je bio 2016. godine najveći u povijesti te je iznosio 75,368 milijardi dolara po tržišnim cijenama, a rast svjetskog gospodarstva u 2017. godine nadmašio je sva ekonomska očekivanja. Zahvaljujući poduzetim mjerama, u prvim godinama krize, svjetsko gospodarstvo se počelo brzo oporavljati (Jurčić, 2017: 663). Neke zemlje su u tome bile uspješnije, a neke manje uspješne

Grafikon 1. Rast svjetskog gospodarstva od 2008. – 2017. godine

Izvor: Jurčić (2017: 661) prema IMF (2017.): World Economic Outlook. Washington, DC: IMF, October.

Realni rast ukupne svjetske proizvodnje u 2016. godini iznosio je 3,2%, a rast se progresivno nastavio nakon 2010.godine kada je svjetska financijska kriza završila. Prije krize rast svjetske proizvodnje je iznosio 5,7%, a nastupom krize 2008. godine je pao na 3,0%, dok je 2009. godine počeo bilježiti negativne trendove od – 0,1%. Gledajući samo stope promjena proizvodnje, kriza je jače pogodila razvijene zemlje čija je proizvodnja u 2007.godini, porasla samo 2,8%, dok se rast u 2008. godini smanjio na 0,1%, da bi se u 2009. godini dogodio pad od -3,4% (Jurčić, 2017: 663).

Za razliku od Europe i američkog kontinenta, azijske zemlje su cijelo vrijeme bilježile progresivne stope rasta, iako ni njih kriza iz 2008. godine nije zaobišla. Ove zemlje imaju godišnje stope rasta preko 7% godišnje i često uspješno penetriraju na nova internacionalna tržišta u nastajanju. Indikativna je činjenica njihova rasta da su te zemlje u godini najveće svjetske krize, 2008. godini, imale stope rasta preko 7,5% godišnje.

Zemlje Latinske Amerike i Kariba imaju danas relativno skromne stope rasta jer su relativno nerazvijene. Te se stope u proteklih 20 godina kreću između 2 – 3%, a u vrijeme krize bile su pale na 0,9% te je pad proizvodnje u bliskim godinama

krize zabilježio negativne trendove od – 1,9%, ali su nakon 2010. godine zabilježile oporavak i godišnje stope rasta od 1% godišnje.

Zemlje Afrike i Srednjeg Istoka, unatoč nastupu krize, ni tada, ni deset godina kasnije nisu nikad imale zabilježene negativne stope rasta. Te zemlje slove, zahvaljujući nafti, ali i drugim izvorima gospodarskih sektora, kao jedne od najbogatijih jer posjeduju izvore zlata, nafte, razvijen turizam i drugih dostupnih prirodnih resursa koje ih čine jedne od najrazvijenijih zemalja svijeta. Njihova prosječna stopa rasta kreće se godišnje prosječno oko 4%.

Izvoz je u svjetskom gospodarstvu od 2016. godine na dalje bilježio pad zbog pada izvoznih cijena, ali i pada cijena nafte. Danas je vrijednost svjetskog izvoza oko 22.600 milijardi dolara, a očekuje se daljnji njegov usporeni rast po prosječnoj stopi od 0,9%. Globalna trgovina je značajno pala neposredno u prvoj godini nakon nastupa krize, ali se već 2010. godine počela polako oporavljati. Međutim, njezin je trend rasta od tada stagnirajući, odnosno usporeno rastući, a prognoze su pokazivale da nema značajnijeg rasta nakon krize, gdje stope rasta pokazuju rast od 5%.

Danas je u svjetskom gospodarstvu zaustavljeno kretanje inflacije, što je najbitnije za kretanje izvoza i uvoza, a fleksibilni tečajevi su fiksirani, održavajući tako svjetsku monetarnu politiku stabilnom. Proizvodi su u svjetskom gospodarstvu postali kvalitetni i konkurentni te su širokom krugu potrošača diljem svijeta dostupniji nego ikad prije, a zahvaljujući snažnom razvoju IT tehnologija, unaprijeđena je i globalna trgovina, i izvoz, kao i poslovna suradnja kompanija diljem svijeta.

Mjereći bruto domaćim proizvodom, stopom zaposlenosti i nezaposlenosti, rastom svjetske trgovine, proračunskim deficitom, javnim dugom, rastom tržišta kapitala i niskom inflacijom i kamatnim stopama, može se reći da se svijet oporavio od posljednje ekonomske krize (Jurčić, 2017: 683). Hiperglobalizacija, financijalizacija svjetske ekonomije, rentijerski pristup poslovanju, automatizacija i robotizacija proizvodnje, sve neravnomjernija raspodjela nacionalnog i svjetskog dohotka su izazovi s kojima će se globalna i nacionalne ekonomije u sve većoj mjeri suočavati u narednom razdoblju. Sukladno makroekonomskim pokazateljima, današnja globalna ekonomija se nalazi u najproduktivnijem razdoblju ekspanzije nego ikad prije.

3.4. Problem neodrživosti svjetskog rasta i kapitalizma

Upravo situacija u svijetu u kojoj se sve više događa globalno iskorištavanje oskudnih resursa, zagađenje okoliša, globalne klimatske promjene, neravnomjerna raspodjela svjetskog bogatstva i kreiranje ekonomske polarizacije u svijetu, širenje siromaštva i bolesti, energetske i financijske krize, iskorištavanje oskudnih energenata umjesto uporabe obnovljivih izvora energije te globalni rast svjetskog stanovništva donose brojne probleme i izazove za svjetski rast. Navedena ograničenja čine svjetski rast neodrživim i nestabilnim, a to nije dovoljno za opstanak života na kakav je čovječanstvo naviklo.

Ekonomski rast koji se temelji na principu održivog razvoja nije ekološki održiv jer se odvija prema američkom načinu života, koji se umnogome razlikuje od onoga na što se danas stavlja težište u nekim drugim zemljama koje još nisu prihvatile amerikanizaciju društva (Martínez-Alier, 2016: 76). Time se hoće reći kako je progresivan svjetski rast zaista potreban, ali u kontekstu ekološke i društvene zaštite jer je globalizacija danas otišla toliko daleko da je postavila više problema i ograničenja tom rastu nego što ga je ustvari unaprijedila.

U suvremeno doba svaki pojedinac treba ponaosob tražiti smisao života. To razmišljanje temelji se na pretpostavci da svaki pojedinac ima pravo poslužiti se svim resursima potrebnima da se upusti u tu potragu. Na društvenoj razini to se prevodi u zahtjev za rastom o kojem se ne može pregovarati: jedino uz rast mogu biti zadovoljeni zahtjevi svih pojedinaca" (Kallis et. al., 2016: 17). Gospodarski svjetski rast je donio progresivan napredak čovječanstva i to je neosporna činjenica, ali isti nije u skladu s ekološkom i društvenom odgovornošću, pa samim time čovječanstvo da bi ostvarilo gospodarski rast žrtvuje Zemlju na kojoj živi, dovodeći tako u opasnost svoje živote budućnost, kao i živote svojih budućih naraštaja.

Neodrživost svjetskog rasta ogleda se u neadekvatnoj skrbi svjetskog stanovništva o okolišu, klimatskim promjenama i društvu u kojem žive. Ako se u gospodarski rast uključi skrb o zaštiti okoliša, implikativno je da će svjetski rast tada stagnirati, a održivost rasta će se više temeljiti na ekološkoj i društvenoj održivosti, nego na gospodarskoj. Takvim činom izostaje gospodarski rast, a s njim i napredak

civilizacije (Herceg, 2013: 251). Ukoliko se nastave trošiti oskudni prirodni resursi, poput vode i tla, ovom rapidnom brzinom, isti će se nastaviti onečišćivati i nestajati u još većem postotku (Puđak, 2007: 146). Rezultat je stagnacija ekonomskog rasta, a da bi se on progresivno nastavio, nužnost je pojava novih obradivi površina, koje mogu jamčiti daljnju proizvodnju hrane i svih drugih proizvoda potrebnih za osnovne egzistencijalne potrebe čovječanstva.

Problematika paradigme neodrživosti svjetskog rasta ovisi o društvu i okolišu, a kao takva ovisna je o strukturnom tkivu društva, pod uvjetom da istome ne nanosi velike negativne utjecaje. Stoga je u neodrživosti svjetskog rasta prisutna konceptualna napetost koja izvire iz holističkih načela svjetskog rasta. Danas je takav rast partikularan, a odnosi se najviše na prosperitet materijalnog svijeta koji automatski ne znači i ne jamči opstanak na dugoročnom planu te kao takav postavlja upitnost paradigme suvremenog doba.

Na svjetski rast utječe kapitalizam kao suvremena društvena koncepcija koju su prihvatile većina zemalja svijeta. Njegova neodrživost proizlazi iz Wrightovih "jedanaest načina na koje kapitalizam narušava radikalno-demokratski egalitarizam" (Wright, 2011: 43-44), a ti najvažniji načini su način funkcioniranja kapitalizma u korelaciji sa svjetskim rastom, promidžba konzumerističke kulture od strane kapitalizma, način na koji on razara okoliš te ograničava demokraciju. Svjetski rast se temelji na kapitalističkom iskorištavanju radne snage i eksploataciji prirodnih resursa, čega je stanovništvo sve svjesnije i tome se odupire pa održivost kapitalizma kao društvenog uređenja postaje upitno. Sa stagnacijom svjetskog rasta te aktivnosti se povećavaju, a eksploatacija radne snage u nerazvijenim zemljama, kao i ograničenih prirodnih resursa dovodi do povećane nejednakosti u raspodjeli dohotka i stvaranju ekonomske polarizacije među zemljama svijeta.

Neodrživost kapitalizma se ogleda i u promidžbi konzumerizma jer se u svijetu sve više amerikaniziraju ljudske vrijednosti, interesi i model života (Lay, 2007: 18). Potrošnja koja se sve više potiče postaje centralna u svim društvenim aktivnostima, a njezinim progresivnim korištenjem stvara se povećana količina otpada koja zagađuje okoliš jer se potrošači potiču da djeluju po principu „*kupi – iskoristi – odbaci*“.

Konačno, kapitalizam ograničava demokraciju kao temeljnu slobodu govora i djelovanja ljudi jer djeluje depolitizirajuće i odbacuje političke aktivnosti te temelji

svjetski rast na kvantitativnom rastu koji se sve više približava prirodi (Swyngedouw, 2016: 114). Kao rješenje iz izlaska neodrživosti kapitalizma javlja se neoliberalna ekonomska dogma. Neoliberalizam zagovara snažan praktični zaokret u kapitalističkoj privredi koji će iznova oživjeti liberalnu laissez-faire doktrinu snažnom afirmacijom tržišta kao najefikasnijeg ekonomskog sredstva alokacije resursa i regulatora ukupnih ekonomskih aktivnosti (Jovanović i Eškinja, 2008: 942). Ova doktrina daje prednost privatizaciji, deregulaciji i povećanju privatnog sektora. Neoliberalizam očekuje od država da budu stabilne i snažne samom snagom tržišta, gdje će se pitanja javnog interesa ostaviti političkim vlastima za rješavanje. Država u neoliberalizmu predstavlja ključni čimbenik koji postavlja pravila i granice koje se moraju poštivati i slijediti te ovdje niti nije potrebna jaka regulacija, budući da ova doktrina podrazumijeva pridržavanje pravila donesenih od strane države. Neoliberalizam ima svoje implikacije na sve domene jedne zemlje, a ne samo na ekonomske. Neoliberalna teorija podrazumijeva da prije samog pokretanja procesa transformacije iz zatvorenog u otvoreno tržišno gospodarstvo država treba biti precizno ustrojena, s jasno definiranim zakonima, umanjenim administrativnim i birokratskim barijerama te da mora prije svega služiti javnom sektoru i interesu, a ne privatnom. Da bi se društvo ponovno vratilo u pravac progresivnog rasta mora se odvojiti politika od ekonomskih aktivnosti i pustiti politiku da se bavi javnim upravljanjem, a gospodarstvo da funkcionira sukladno tržišnim uvjetima opstanka ili propasti.

3.5. Održivi razvoj i odrast kao razvojna vizija svjetskog rasta

Ekonomski rast se počeo promatrati kao progresivna razvojna vizija u smislu održivosti još 1960 – tih godina, ali ubrzo su se prepoznale manjkavosti takve koncepcije zbog rastućih ekoloških problema kojima su se počele baviti zelene stranke, čiji je broj tada bio u konstantnom porastu. Već je John F. Kennedy, kao

američki predsjednik u 1960 – tim godinama prepoznao važnost održivog razvoja i njegove implementacije u svijetu. Iako se ta problematika razvijala tada, pitanje održivosti svjetskog rasta je upitno i danas, s obzirom na sve navedene probleme, izazove i ograničenja navedene u ranijim poglavljima.

Pojam „Održivi razvoj“ smatra se smjernicom i kalupom za promicanje strategija i politika koje zajedno promiču gospodarski i socijalni napredak, bez da štete našem okolišu i donositeljima prirodnih dobara koji su nam jako bitni u budućnosti. Njegova definicija podrazumijeva razvoj koji zadovoljava potrebe današnjice bez da ugrožava sposobnosti budućih generacija u zadovoljavanju njihovih vlastitih potreba (Odras.hr, 2019).

Slika 1. Slikovni prikaz održivog razvoja

Izvor: Održivi razvoj zajednice (2017): Održivi razvoj, dostupno na [http://www.odraz.hr/hr/nase-
teme/odrzivi-razvoj](http://www.odraz.hr/hr/nase teme/odrzivi-razvoj), pristupljeno 05.08.2019.

Sama održivost ili preciznije rečeno održivi razvoj obuhvaća širok spektar i termin koji se odnosi na gotovo sve oblike života na Zemlji sve od lokalne pa do globalne razine. Osvrtanjem na današnji način života i princip između država i nejednakosti između samih država je to da 20 % bogatih koristi 85% resursa, a proizvode 90% otpada te emisija štetnih plinova koji odlaze u atmosferu i zagađuju sve oko sebe. Jasno je da je održivi razvoj jedan trenutno malo duži proces koji zahtjeva veliku odgovornost zajednica kako bih se ostvario i osigurao na što bolji mogući način za nas i naše potomke.

Godine 2000. na sjednici UN - a državnicima čak 289 zemalja UN-a su usvojili tadašnju Milenijsku deklaraciju kao politički dokument za 21.stoljeće.

Države članice tada su se obvezale da će do 2015.godine učiniti svoj maksimum pri ostvarivanju tadašnjih osam glavnih ciljeva, koji su prikazani na slici 3.

Slika 2. Osam glavnih ciljeva „Milenijske deklaracije“

Izvor : UNDP (2018): Milenijska deklaracija, dostupno na <http://www.hr.undp.org>, pristupljeno .05.08.2019.

Iz slike 2. su vidljivi glavni ciljevi navedenog programa koji su pobliže objašnjeni u nastavku.

1. Svijet bez siromaštva : okončati siromaštvo svud i u svim oblicima
2. Svijet bez gladnih : okončati glad, postići sigurnost u opskrbi hranom, unaprijediti kvalitetu prehrane i promovirati održivu poljoprivredu
3. Zdravlje i blagostanje : promovirati zdrav život i dobrobit svih ljudi
4. Kvalitetno obrazovanje : osigurati kvalitetno obrazovanje za sve te promovirati mogućnost cjeloživotnog učenja
5. Rodna ravnopravnost : postići rodnu ravnopravnost i osnažiti sve žene i djevojčice
6. Čista voda i sanitarni uvjeti : osigurati sanitarne uvjete i pristup pitkoj vodi za sve

7. Pristupačna energija iz čistih izvora : osigurati pristup pristupačnoj, pouzdanoj i modernoj energiji za sve
8. Dostojanstven rad i ekonomski rast : promovirati inkluzivni i održivi ekonomski rast, zaposlenost i dostojanstven rad za sve
9. Industrija, inovacije i infrastruktura : izgraditi izdržljivu infrastrukturu, promovirati održivu industrijalizaciju i poticati inovativnost
10. Smanjenje nejednakosti : smanjiti nejednakost između i unutar država
11. Održivi gradovi i zajednice : učiniti gradove i naselja inkluzivnim, sigurnim, izdržljivim i održivim
12. Odgovorna potrošnja i proizvodnja : osigurati modele održive potrošnje i proizvodnje
13. Zaštita klime : poduzeti hitne akcije u suzbijanju klimatskih promjena i njihovih posljedica
14. Očuvanje vodenog svijeta : zaštititi i održivo koristiti oceane, mora i morske resurse
15. Očuvanje života na zemlji : održivo upravljati šumama, suzbiti dezertifikaciju, zaustaviti i pokrenuti degradaciju zemljišta i spriječiti daljnji gubitak biološke raznolikosti
16. Mir, pravda i snažne institucije : promovirati miroljubiva, uključiva i pravedna društva
17. Partnerstvom do ciljeva : učvrstiti globalno partnerstvo za održivi razvoj.

Danas je koncept održivog razvoja svojevrsan pokušaj da se riješi raskorak između svjetskog rasta i zaštite okoliša na kojega taj rast ima s negativnim implikacijama. Njime se nastoji odaslati poruka svjetskom stanovništvu kako je putem implementacije održivog razvoja moguće ostvariti svjetski rast i istodobno zaštititi okoliš.

Pored održivog razvoja javlja se i koncept odrasta kao razvojne vizije svjetskog rasta, gdje isti predstavlja društveni pokret koji se zalaže za korištenje

obnovljivih izvora energije i reciklaže otpadnih materijala sa svrhom dugoročne zaštite života na Zemlji i njezina okoliša. Odrast nije "kruto oblikovana misaona disciplina" (Domazet i Dolenc, 2016: XIV), već on predstavlja realnu rekonstrukciju izgradnje fundamentalno neodrživog rasta u održivi razvoj. Na taj način odrast ukazuje na željeni smjer razvoja svjetskog rasta te mijenja njegovu koncepciju u smislu promjene pogleda na BDP, ali i na promjene u proizvodnji i potrošnji kojima se cilja na društvenu i ekološku održivost i odgovornost.

4. DINAMIKA RAZVOJA EUROPSKE UNIJE I HRVATSKE

Europska unija predstavlja snažne integracijske procese ujedinjavanja zemalja u Uniju koja će postići jedinstven gospodarski rast. Kao takva je preteča ujedinjenog gospodarskog rasta koju su slijedili drugi dijelovi svijeta ujedinjujući se na sličan način. Stvaranje EU je potaknulo europeizaciju ujedinjenih zemalja i stvaranje rasta koji je na razini jednog vrlo razvijenog kontinenta i za koji se očekuje da bude kontinuirano progresivan i pozitivan.

4.1. Implikacije rasta i razvoja Europske unije – Izazovi i ograničenja

U ovom poglavlju će se stoga putem aplikativnih primjera Europske unije i Hrvatske prikazati implikacije njihova rasta i razvoja s izazovima i ograničenjima, da bi se tako primjerima iz prakse mogao ostvariti znanstveni doprinos ovoj temi.

Europska unija ima veoma dugu tradiciju nastanka te je kao takva preteča ujedinjenog i jedinstvenog gospodarskog rasta, kojeg su slijedili i drugi dijelovi svijeta svojim integracijskim procesima. Ujedinjenjem Europe stvoren je interkontinentalni rast koji je kao takav dio svjetskog rasta. EU je svojom integracijom ugradila paralelizam s procesom globalizacije, utječući tako na ukupnost svjetskog rasta. Tako je ona ostvarila komparativne prednosti u odnosu na razvoj drugih kontinenata ali je uskladila svoj gospodarski potencijal s globalnim svjetskim gospodarstvom.

Ova velika integracija Europe indicirala je njezinu dinamiku rasta koja je postala komplementarna procesu globalizacije. Ipak, ona se pri svome nastanku izvorno razlikovala zbog razloga njezine integracije. Naime, konačna integracija svih zemalja u jedinstvenu Europsku uniju je nekada, a u nekim zemljama je i danas, politička želja, dok je globalizacija tržišna i društvena želja koja je sa sobom, kada je ostvarena, osim očekivanih prednosti, donijela i niz nedostataka. Tako je nastanak i opstanak EU – a temeljen na pretpostavci ujedinjenja političkih i ekonomskih želja, odnosno da će iste povezati multikulturalne države i narode.

Danas je EU integracija država članica na području Europe koje svojim učlanjenjem u EU vode zajedničku ekonomsku i društvenu politiku, ali objedinjuju i zajedničke političke opcije, stvaraju jedinstvenu monetarnu uniju te ujedinjenjem kreiraju vlastiti unutarnji prostor bez granica.

Koristi koje su integracijski procesi donijeli jedinstvenom gospodarskom rastu EU – a su sljedeće (Denbridgepress.com, 2019.): povećanje tržišnih mogućnosti, rušenje tržišnih i graničnih barijera, smanjenje poslovnih troškova i troškova ulaska na novo tržište, sloboda kretanja radnika, proizvoda i usluga, jačanje međunarodnih odnosa te kreiranje zajedničkih međunarodnih računovodstvenih standarda, povećanje poslovnih operacija uzrokovanih povećanjem konkurencije, ostvarenje mira stabilnosti, povećanje direktnih inozemnih investicija, brži rast prihoda od potrošača, stabilizacija i jačanje međunarodnih institucija, pravno ujedinjenje zakonskih propisa, prednosti koje donose troškovi plaća u zemljama srednje Europe, međunarodna i politička integracija, stabilnost poslovnog okruženja te olakšani transfer tehnologije.

Današnji odnosi među članicama EU – a proizlaze iz njihove teritorijalne dominacije, gdje je u EU posebno izražena snaga razvijenih zemalja kojoj se prilagođavaju zemlje u tranziciji i nerazvijene zemlje. Dinamika rasta EU – a mjeri se KOF indeksom, koji mjeri stupanj ekonomske, društvene i političke globalizacije u Europi. Tako je ukupan indeks globalizacije EU – a 1970 – tih godina iznosio 1.500 te je stagnirao do početka 1990 – tih godina. Nakon toga počinje bilježiti progresivan uspon te se u razdoblju do 2010. godine popeo na 3.200, čime je udvostručen njegov rast. Može se, sukladno pokazatelju KOF indeksa reći da je utjecaj globalizacije na gospodarski rast EU – a pozitivan te da potiče njezinu snažnu konkurentnost.

Međutim, unatoč dokazivim pokazateljima dinamike uspjeha rasta EU – a, isti ovoj integraciji donosi i niz izazova i ograničenja. Tako su izazovi i ograničenja europskog gospodarskog rasta sljedeći (Denbridgepress.com. 2019.): troškovi prihvaćanja novih pravnih, političkih i ekonomskih zakona i standarda, problem migracija koji dovodi do povećanja kriminalnih radnji, odlasci intelektualno sposobnih ljudi iz domicilnih zemalja u razvijene zemlje EU – a, doseljavanje manje intelektualno sposobnih ljudi u područje EU – a, snižavanje osobnih dohodaka u EU, rast nezaposlenosti, troškovi usklađivanja zakonodavstava svake zemlje članice s jedinstvenim zakonodavstvom EU – a, pridržavanje strogih europskih principa, troškovi osuvremenjivanja i modernizacije javne infrastrukture i tehnologije, poravnanje multikulturalnosti gdje određene zemlje ne prihvaćaju kulturološke razlike, gubici tržišnih udjela nacionalnih kompanija, koristi od EU – a koje su ostvarene prije samog učlanjenja te postojanje birokratskih procesa unutar EU – a.

Vrijednosno izraženi pokazatelj rasta EU – a, izražen ukupnim BDP – om per capita Europe, sukladno podacima Eurostata govori kako je isti progresivno rastao od početka 1960 – tih godina do 2012. godine, kada je na početku promatranog razdoblja on iznosio manje od 1.000 eura, krajem 1990 – tih je iznosio prosječno

1.800 eura, dok je 2012. godine on iznosio 3.200 eura, čime se povećala njegova vrijednost, ukazujući na eksponencijalni rast u EU.

Ekonomsko – socijalni pokazatelji rasta EU – a, iskazani stopom nezaposlenosti pokazali su trend njezina rasta, gdje je ista, sukladno podacima Eurostata, pokazala fluktuirajući, ali rastući trend od početka 1960 – tih do 2013. godine. Tako je 1960 – tih stopa nezaposlenosti u EU iznosila manje od 2%, krajem 1980 – tih je dosegla 8% i započela trend rasta da bi 2013. godine ona prešla stopu od 10%. razloge treba tražiti u povećanju broja multinacionalnih kompanija na području Europe koje sa sobom donose nove članice gdje iste umanjuju troškove rada i osobne dohotke. Daljnje razloge treba tražiti u snažnijoj integraciji Europe u svjetsko gospodarstvo, povećanoj mobilnosti kapitala i rastu trgovinskog sektora, liberalizaciji trgovine nacionalnih gospodarstava i ukidaju granica, kao i u ubrzanoj disperziji IT tehnologija.

Znanstveno tehnološki pokazatelji, iskazani indikatorom ulaganja u istraživanje i razvoj EU – a u razdoblju od 2001. – 2012. godine pokazali su kako EU u globalnoj znanosti te razvoju inovacija, novih znanja i tehnologija stagnira od sredine 1990. – tih godina. Ta ulaganja su u navedenom razdoblju bila oscilirajuća, sukladno podacima Eurostata, ali su se uvijek generalno održavala na razini od 2% BDP – a.

Konačno, prirodno izraženi pokazatelji u EU, koji su kao indikator EU gospodarskog rasta iskazani emisijom stakleničkih plinova, pokazali su tendenciju pada od početka 1990 – tih do 2011. godine. Tako su ti plinovi početkom 1990 – tih godina iznosili 5.600 milijuna tona, dok su 2011. iznosili 3.800 milijuna tona, umanjujući se tako za gotovo trećinu.

Interpretirajući analizirane indikatore može se reći da je dinamika gospodarskog rasta EU – a progresivna te da na nju procesi globalizacije pozitivno utječu. Dakako, tu postoje ograničenja i izazovi nabrojani u ovom poglavlju ali su koristi koje unaprjeđuju rast EU – a od njih snažniji, pa je tako EU postala i ostala snažna gospodarska velesila koja implicitno pozitivno utječe na svjetski rast.

4.2. Implikacije rasta i razvoja Hrvatske – izazovi i ograničenja

Svaka zemlja raste sukladno količini radne produktivnosti i investicija te ovisno o tome kako djeluje na tržištu. Ako je zemlja jaka i napredna, stvara inovacije i ulaže u svoj razvoj, ona

će biti prihvaćena na međunarodnim tržištima te će njen gospodarski rast rasti dugoročno, a globalizacijski procesi će na njega imati pozitivan utjecaj.

Hrvatska je zemlja koja je prošla veliku financijsku krizu te je trenutno na prijelazu iz tranzicijske zemlje u kapitalno – intenzivnu, kapitalističku zemlju, te je samim time sklona pogodnostima globalizacijskih procesa. Dosadašnji procesi globalizacije u Hrvatskoj s ciljem slobodnog protoka novca, roba i ljudi doveli su do pojave razuzdanoga kapitalizma, koji se i sam sada nalazi pred slomom (Pavletić, 2003:22). Da bi se taj kapitalizam doveo u red, država, prije usvajanja globalizacijskih procesa, mora nizom regulatornih mjera dovesti sve kapitalističke aktivnosti u red jer takav put Hrvatske prema globalizaciji nije ni siguran, ni poželjan.

Hrvatska budućnost i gospodarski rast su prognostički stacionirani s blagim porastom, a utjecajem globalizacije on se može ubrzati i tendenciozno nastaviti rasti u budućnosti. U Hrvatskoj je prije 30 godina vladao komunistički društveni model, koji se pod naletima globalizacije i suvremenih promjena urušio, a Hrvatska se našla na stranputici izbora društvenog i ekonomskog statusa, ipak ciljajući na model razvoja zapadnih zemalja. Tako je Hrvatska prihvatila neoliberalni tržišni i društveni model, ali to je dovelo do raslojavanja društva i sve većih stvaranja društvenih razlika.

Hrvatska je geografski i demografski mala zemlja, njeno gospodarstvo i tržište je ograničeno, a naslijeđe gospodarstva iz Jugoslavije joj je onemogućilo daljnji rast, a posebice ratne prilike Domovinskog rata učinile su gospodarstvo Hrvatske totalno statičnim. Proces pretvorbe i privatizacije nije bio adekvatno proveden, a posljedica je samo zaostajanje gospodarstva za drugim zemljama (Pavletić, 2003:48). Hrvatska ima jako obrazovanje, ali slabu ponudu rada, pa se stoga događaju migracije stanovništva u potrazi za boljim životnim standardom, što je opet posljedica globalizacije koja je istom hrvatskom stanovništvu to omogućila. Budući da je zemlja zadužena, tehnološki zaostaje za zemljama u razvoju te nema striktno reguliranu

monetarno – fiskalnu politiku, ona još uvijek nije spremna za prihvaćanje apsolutnih globalizacijskih procesa.

Hrvatska ipak sve više prihvaća globalizacijske promjene, ima viziju razvoja u smislu ujedinjenja s međunarodnim tržištem Europe. U Hrvatskoj nema multinacionalnih kompanija, već nekoliko vodećih velikih tvrtki, poput Atlantic Grupe, Podravke i ostalih, ali mala su to poduzeća da bi učinkovito utjecala na hrvatski rast. Proces globalizacije, ako ga te tvrtke prihvate, može donijeti hrvatskoj gospodarsku razvojnu perspektivu.

Samim osamostaljenjem zemlja je otvorila vrata globalizaciji. U Hrvatsku je došao McDonalds, Microsoft i ostale velike svjetske tvrtke za koje hrvatski građani nisu prije ni čuli te je time mali Hrvatski prostor postao temelj razvoja globalizacijskih procesa. Iako je u prihvaćanju globalizacije još početnica, Hrvatskoj je potrebno veliko iskustvo da bi postala globalna država.

Hrvatska se polako uvlači u globalizaciju dozvolom inozemnim trgovačkim lancima da počnu poslovati na njezinom tržištu, te je počela privlačiti inozemne investitore koji ulaganjem unapređuju zemlju I polako ju pripremaju za prihvaćanje sve brže globalizacije. Hrvatska poduzeća su se počela pripremati za procese globalizacije, pogotovo usvajanjem naprednih informacijskih tehnologijama I ulaganjima u inovacije i razvoj novih proizvoda.

Globalizacija, prema autoru Šimi Ćoriću, može Hrvatskoj donijeti niz negativnih posljedica. One su sljedeće (Pavlečić, 2003:176):

- Može nastati globalna dezorijentiranost kao posljedica gubljenja tradicionalnih vrijednosti,
- Eskalacija ratova i netolerancije,
- Stavljanje naglaska na posao i profit, odnosno zainteresiranost za postizanje cijene na tržištu,
- Dominacija moćnijih s pozicija ekonomije i vlastitih interesa,
- Uniformiranje kulture pod pritiscima velikih svjetskih jezika,
- Širenje masovnih korporacija nasuprot nemoći osobnog talenta

- Potiskivanje etičkih grupa i malih jezika, te ekološka destrukcija.

Hrvatska se polako nalazi u globalizacijskim procesima, te je stoga zemlju prvenstveno potrebno demografski i gospodarski potaknuti na promjene koje donosi globalizacija. Zato je potrebno sagledati jedinstvene potrebe građana te usuglasiti hrvatski stupanj gospodarskog razvoja s europskim i svjetskim. Globalizacijski procesi su naporni, a Hrvatska je za to već pripremljena. Ulazak u EU omogućio joj je prihvaćanje globalizacije polako, ali sigurno te je zemlja već pokazala, polaganim gospodarskim rastom, kako može pozitivno usvojiti globalizacijske procese.

5. ZAKLJUČAK

Ekonomski rast svake zemlje uvjetovan je količinom svih njegovih varijabli i segmenata koje zemlja ima, poput rada, kapitala, ljudskih resursa, zaposlenosti, potrošnje, stupnja razvijenosti i konkurentnosti zemlje, stupnja posjedovanja tehnološke opreme za proizvodnju i produktivnost te ulaganja u inovacije, istraživanje i razvoj. Ekonomski rast predstavlja sveukupnost proizvodnje neke zemlje, a njegovi izvori su ljudski rad, kapitalni resursi i spoj njihove djelatnosti koji rezultira određenim stupnjem produktivnosti.

Teorije ekonomskog rasta razvile su se u 20. stoljeću od najpoznatijih svjetskih ekonomista poput Solowa, Lucasa, Harroda i Domara, a isti su razvili neoklasične te potom endogene modele rasta koji su i danas u primjeni. Ti modeli se primjenjuju u ekonomskoj teoriji koristeći ekonomske varijable koje formiraju jednadžbe koje mogu odrediti stupanj makroekonomske ravnoteže neke zemlje.

Svjetski rast je danas determiniran prvenstveno procesom globalizacije te je između ove dvije ekonomske pojave isprepleten paralelizam te iste jedna na drugu utječu. Budući da je globalizacija na svijet ostavila niz kako pozitivnih, tako i negativnih učinaka, isto se odrazilo i na svjetski rast, kreirajući mu izazove i ograničenja. Tako se kao glavni izazovi i ograničenja svjetskog rasta mogu determinirati: snažno iskorištavanje oskudnih prirodnih resursa poput tla, vode, nafte, plina i drugih za koje je svjetsko gospodarstvo svjesno da su ograničeni i da će jednom nestati; zagađenje okoliša u smislu otpuštanja otpadnih voda, emisije stakleničkih plinova i nezbrinjavanja nagomilanog otpada; globalne klimatske promjene koje se odražavaju kao poplave, suše, erupcije vulkana, odleđivanje ledenjaka na Zemljinim polovima, povećanje prosječne Zemljine temperature, nestanak brojnih vrsta flore i faune te njihovo odumiranje, pojava orkanskih vjetrova, podizanje razine mora; kreiranje ekonomske i političke nejednakosti i ekonomske polarizacije u smislu nejednake raspodjele svjetskog gospodarstva gdje je ekonomska i kapitalna koncentracija u malom broju razvijenih zemalja svijeta, dok su ostale siromašne i ovisne o ovoj drugoj skupini; širenje siromaštva i bolesti, posebice u nerazvijenim zemljama gdje većina stanovništva živi ispod donje granice siromaštva, a to za sobom donosi i širenje bolesti jer tom stanovništvu nije osigurana učinkovita zdravstvena zaštita; iskorištavanje oskudnih i ograničenih izvora energije

umjesto korištenja neobnovljivih izvora energije koji su besplatni, obnovljivi i uvijek se mogu nanovo koristiti, a svjetskom gospodarstvu pružaju znatnu uštedu i smanjenje troškova energenata; te u konačnici rast svjetskog stanovništva koje je doživjelo globalnu ekspanziju te se danas procjenjuje da na svijetu ima više od 7,5 milijardi ljudi, a za toliko stanovništvo ima sve manje potrebnih prirodnih resursa poput vode, obradivih površina, prirodne hrane i sličnoga, gdje će jednom doći do situacije kada više neće biti dovoljno potrebnih prirodnih resursa za život cijelog svjetskog stanovništva. Determinirajući ovako navedene glavne izazove i ograničenja svjetskog rasta, svjetsko gospodarstvo se treba suočiti s istima i pronaći učinkovita strateška rješenja kojim će minimizirati ili reducirati navedene probleme da bi svjetski rast mogao tendenciozno ići naprijed, ukorak sa zaštitom okoliša. Jedinstveno rješenje za ove probleme je primjena koncepta održivog razvoja i njegovi ciljeva, koji bi riješio većinu problema stagnacije i nazadovanja svjetskog rasta.

Pokazatelji rasta na razini Europske unije indicirali su činjenicu kako je on progresivan i pozitivan posljednjih 50 godina te kako je integracija Europe pozitivan primjer ostvarenja rasta i blagostanja na interregionalnoj razini, gdje je Europa postala vodeća gospodarska sila koja utječe pozitivno na svjetski gospodarski rast.

U Hrvatskoj se ekonomski rast veže za zaposlenost i kapital, što su temeljne postavke neoklasičnog i dijela klasičnog modela rasta, pa se ova dva modela isprepliću u primjeni na gospodarstvo Hrvatske, sukladno potrebnim varijablama ekonomskog rasta da bi se održala makroekonomska ravnoteža.

U 1980 – tim godinama je ekonomski rast Hrvatske bio zadovoljavajući te se realni BDP nalazio iznad potencijalnog, međutim, izlaskom Hrvatske iz Jugoslavije te kao posljedica Domovinskog rata, ekonomski rast zemlje se usporio i stagnirao do 2006. godine. Posljedica je to zaostajanja rasta proizvodnosti uslijed razdoblja nakon rata, procesa pretvorbe i privatizacije, tehničko – tehnološke zaostalosti zemlje te neopremljenost adekvatnom tehnologijom za buduće pozitivne trendove napretka. Ipak, učinkovitost investicija i kapitala u Hrvatskoj održale su gospodarski rast na postojećoj stopi, onemogućavajući njegov pad. Da bi ostvarila više stope rasta, Hrvatska mora kontinuirano investirati u tehnologiju istraživanje i razvoj unaprjeđujući tako investicije. Ulaganje u tehnologiju bi pratilo povećanje proizvodnosti.

LITERATURA

Knjige:

1. Babić, M.(2011): Ekonomija – uvod u analizu i politiku, Znanje, Zagreb.
2. Blanchard, O. (2011): Makroekonomija, Peto izdanje, Obnovljeno izdanje, MATE d.o.o., Zagreb.
3. Domazet, M. i Dolenc, D. (2016): Odrast kao obnova utopijskih energija. U: D`Alisa, Giacomo, Demaria, Federico i Kallis, Giorgos. Odrast: pojmovnik za novu eru. (str. XI-XLIV), Fraktura, Zaprešić.
4. Herceg, Nevenko (2013): Okoliš i održivi razvoj, Synopsis, Zagreb.
5. Kalanj, R. (2004): Globalizacija i postmodernost – ogledi o misliocima globalne kompleksnosti, Politička kultura, Zagreb.
6. Kallis, Giorgos, Demaria, Federico i D`Alisa, Giacomo (2016): Odrast, U: D`Alisa, Giacomo, Demaria, Federico i Kallis, Giorgos. Odrast: pojmovnik za novu eru. (str. 1-27), Fraktura, Zaprešić.
7. Lay, Vladimir (2007): Vizija održivog razvoja Hrvatske: prinosi artikulaciji polazišta i sadržaja vizije, U: Lay, Vladimir (2007): Razvoj sposoban za budućnost – prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske. : Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, Zagreb, str. 11-52.
8. Lombardini, S. (1996): Growth and economic development, E. Elgar Pub.
9. Martínez-Alier, J. (2016): Struje pokreta za zaštitu okoliša. U: D`Alisa, Giacomo, Demaria, Federico i Kallis, Giorgos. Odrast: pojmovnik za novu eru. (str. 74-79), Fraktura, Zaprešić.
10. Milardović, A. (1999): Globalizacija, Pan liber, Zagreb.
11. Pavletić, V. et al. (2003): Globalizacija u Hrvatskoj, Hrvatska u globalizaciji, Knjižnica Kritika, Samobor.
12. Samuelson et al. (2010): Ekonomija, MATE, Zagreb
13. Sen, A. (2012): Razvoj kao sloboda, Algoritam, Zagreb.
14. Stiglitz, J. (2004): Globalizacija i dvojbe koje izaziva, Algoritam, Zagreb.

15. Swyngedouw, E. O. (2016): Depolitizacija ("političko"), U: D`Alisa, Giacomo, Demaria, Federico i Kallis, Giorgos. Odrast: pojmovnik za novu eru. (str. 113-119), Fraktura, Zaprešić.
16. Todaro, M. (2006): Ekonomski razvoj, Šahinpašić, Sarajevo, Bosna i Hercegovina.
17. UNDP (2018): Milenijska deklaracija, dostupno na <http://www.hr.undp.org>, pristupljeno 05.08.2019.
18. Veselica, V. (2007): Globalizacija i nova ekonomija, A. G. Matoš, Zagreb.
19. Wright, E. O. (2011): Vizije realističnih utopija, Zagreb: Fakultet političkih znanosti.

Znanstveni članci:

1. Afrić, W., Garmaz, Đ. (2017): Digitalna ekonomija i njezin značaj za daljnji gospodarski rast u Republici Hrvatskoj, dostupno na www.ftp.storm.hr/upload/oluja/afric/, pristupljeno 05.08.2019.
2. Boban, M., Babić, A. (2014): Utjecaj internetskih tehnologija na gospodarski rast, poslovni rast i stopu rasta profita poduzeća u Republici Hrvatskoj, Zbornik radova Veleučilišta u Šibeniku, Vol. 1. No. 1 – 2, str. 59 – 82
3. Dujšin, U. (1998): Globalizacija, regionalizacija i RH, Ekonomska istraživanja, br. 1 – 2, 1998.
4. Grgurić, I. (2004): Globalizacija, rast, nejednakost i siromaštvo, Financijska teorija i praksa, Vol. 28, No. 2, Zagreb.
5. Hall, S. (2012): The dual sector model of economic development: a comparative analysis of Moldova and Romania, Indian Journal of Economics and Business, Vol. 11, No. 1, str. 107 – 120
6. IMF (2000): Globalization – Threat or Opportunity?, dostupno na <https://www.imf.org/external/np/exr/ib/2000/041200to.htm>, pristupljeno 05.08.2019.
7. Jovanović, M., Eškinja, I. (2008): Neki aspekti neoliberalizma u svetskom gospodarstvu, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, Vol. 29, No. 2, str. 941 - 958

8. Jurčić, Lj. (2017): Svjetsko gospodarstvo deset godina nakon početka krize, 25. Narodno Opatijsko savjetovanje hrvatskih ekonomista, Ekonomski pregled, Vol. 68, No. 6, str. 655 – 685
9. Katunarić, V. (2009): Zašto postoje države – nacije, a ne svjetska država?, Politička misao, Vol. 46, No. 2, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, 2009.
10. Kordej De – Villa, Ž. (1999): Ekonomski rast i održivi razvitak, Privredna kretanja i ekonomska politika, br. 73, Zagreb, str. 322 – 340
11. Lončar, J. (2005): Globalizacija – pojam, nastanak i trendovi razvoja, Geoadria, br. 10, Zagreb, 2005.
12. McMichael, P. (1996): "Globalization: Myths and Realities", dostupno na https://www.academia.edu/20523531/Globalization_Myths_and_realities, pristupljeno 05.08.2019.
13. McMilan, E. (2001): The Global Impact of Globalization, Environmental Studies, dostupno na <http://www.elements.nb.ca/theme/globalization/emily/emily.htm>, pristupljeno 05.08.2019.
14. Mervar, A. (1999): Pregled modela i metoda istraživanja gospodarskog rasta, Privredna kretanja i ekonomska politika, Vol. 9 No. 73, str. 23 – 32
15. Mervar, A. (2003): Esej o novijim doprinosima teoriji ekonomskog rasta, Ekonomski pregled, Vol. 54, No. 3 – 4, str. 369 – 392
16. Mesić, M. (2002): Globalizacija migracija, Migracijske i etničke teme, Vol. 18., No. 1, str 7 – 22
17. Milardović, A. et. al.: Globalizacija, dostupno na <http://www.cpi.hr/download/links/hr/5350.pdf>, pristupljeno 05.08.2019.
18. Parr, J. (2001): On regional dimensions of Rostow's theory of growth, Rurds, Vol. 13, No. 1, Glasgow, UK.
19. Prachi, M., Topalova, P. (2007): How Does Globalization Affect Developing Countries?, IMF Research Bulletin, Vol. 8, No. 3, IMF.
20. Puđak, Jelena (2007) Sukobi ekonomskih i ekoloških interesa u suvremenom hrvatskom društvu – empirijska analiza četiriju slučajeva. U: Lay, Vladimir (2007): Razvoj sposoban za budućnost – prinosi promišljanju održivog razvoja Hrvatske. (str. 141-172). Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar.

21. Skinner, G. (2011): The Neoclassical Counterrevolution and Developing Economics: A Case Study of Political and Economical Changes in the Phillipines, Vol. 7, No. 1, Article 12
22. Škare, M. (2007): Priroda gospodarskog rasta u Hrvatskoj, Ekonomija, Vol. 14. No. 1, str. 107-126

Online izvori:

1. Europska komisija (2019): Major trends in the world economy, dostupno na www.europa.eu, pristupljeno 03.08.2019.
2. Global Policy (2019): Defining Globalization, dostupno na : <https://www.globalpolicy.org/globalization/defining-globalization.html>, pristupljeno 05.08.2019.
3. Global Policy (2019): Globalization of the Economy, dostupno na <http://www.globalpolicy.org/globalization/globalization-of-the-economy-2-1.html>, pristupljeno 05.08.2019.
4. KOF Swiss Economic Institute (2019): KOF Globalization Index, dostupno na <https://www.kof.ethz.ch/en/forecasts-and-indicators/indicators/kof-globalisation-index.html>, pristupljeno 05.08.2019.
5. Ljuština. D. (2017): Svijet i Hrvatska – trendovi koji će obilježiti 2017., dostupno na <https://www.jutarnji.hr/vijesti/svijet/svijet-i-hrvatska-trendovi-koji-ce-obiljeziti-2017/5562695/>, pristupljeno 03.08.2019.
6. Međunarodni institut za razvoj menadžmenta - IMD (2017): Global Economic Trends: What is the impact of Global Economic Trends on national policy?, dostupno na <https://www.imd.org/wcc/world-competitiveness-reflections/global-economic-trends/>, pristupljeno 03.08.2019.
7. Poslovni dnevnik (2019): Društveni proizvod i nacionalni dohodak, dostupni na www.poslovni.hr/hrvatska/drustveni-proizvod-i-nacionalni-dohodak/2488, pristupljeno 04.08.2019.

8. United Nations (2018): World Economic Situation Prospects, United Nations, USA, dostupno na <https://www.un.org/development/desa/dpad/>, pristupljeno 03.08.2019.
9. Moore, M. (2000): Trade, Poverty and The Human Face of Globalization, dostupno na https://www.wto.org/english/news_e/spmm_Neekonomski_učinci_globalizacije_e/spmm32_e.htm, pristupljeno 05.08.2019.
10. Odrz.hr (2019): Održivi razvoj, dostupno na <http://www.odraz.hr/hr/nase teme/odrzivi-razvoj>, pristupljeno 05.08.2019.
11. Denbridgepress.com (2019): Cost and benefits of integration of Euroepan Union, dostupno na http://www.denbridgepress.com/emfm_abstract.php?a=18, pristupljeno 05.08.2019.

POPIS TABLICA

Naziv	Broj stranice
Tablica 1. KOF Indeks globalizacije – 13 najglobaliziranijih zemalja svijeta u 2018. godini	23
Tablica 2. Stanovništvo, BDP i izvoz svijeta u 2015. godini	29

POPIS GRAFIKONA

Naziv	Broj stranice
Grafikon 1. Rast svjetskog gospodarstva od 2008. – 2017. godine	30

POPIS SLIKA

Naziv	Broj stranice
Slika 1. Slikovni prikaz održivog razvoja	35
Slika 2. Osam glavnih ciljeva „Milenijske deklaracije“	36

SAŽETAK

U suvremenom globaliziranom svijetu i svjetskom tržišnom gospodarstvu sve se snažnije iskorištavaju oskudni resursi, događaju se klimatske promjene koje nepovoljno utječu na stanovništvo i planet, kontinuirano se zagađuje okoliš neodgovornom proizvodnom djelatnošću, događa se ekonomska i politička nejednakost u svijetu te neravnomjerna raspodjela bogatstva, širi se siromaštvo i bolesti, napreduje energetska neučinkovitost te se iskorištavaju ograničeni energetske resursi, a progresivan rast populacije donosi brojne globalne probleme koji ograničavaju rast svjetskog gospodarstva.

Danas se zemlje svijeta sve više suočavaju s navedenim problemima i dolaze u situacije gdje je njihova društvena i ekonomska održivost postala upitna. Proces globalizacije i njegova implementacija u zemljama svijeta odrazile su se na iste putem svojih pozitivnih i negativnih učinaka, a stanovništvo je očekivalo progresivan razvoj njihovih nacionalnih gospodarstava koji će doprinijeti eksponencijalnom razvoju svjetskog gospodarstva. Međutim, kreiranje globalnog sela i dostupnosti proizvoda i usluga po niskim cijenama i odgovarajućoj kvaliteti donijelo je sa sobom ograničenja svjetskog rasta te niz negativnih utjecaja na okoliš i planet na kojem živimo.

Ključne riječi: svjetski rast, globalizacija, ekonomski rast, održivi razvoj, Europska unija

SUMMARY

In today's globalized world and the global market economy, scarce resources are increasingly being exploited, climate change is occurring, which is adversely affecting the population and the planet, the environment is being polluted with irresponsible productive activity, economic and political inequality is occurring in the world and the uneven distribution of wealth, poverty and disease are spreading, energy inefficiencies are advancing, and scarce energy resources are being harnessed, also the progressive population growth brings with it numerous global problems that constrain the growth of the world economy.

Today, world countries are increasingly confronted with these problems and are facing with situations where their social and economic sustainability has become questionable. The process of globalization and its implementation in the world countries have reflected on them through their positive and negative effects, and the population is expected a progressive development of their national economies that will contribute to the exponential development of the world economy. However, the creation of a global village and the availability of products and services at low prices and adequate quality have brought with it restrictions on world growth and a number of negative environmental and planet impacts on which we live.

Key words: world growth, globalization, economic growth, sustainable development, European Union